

I. ÉVF. 8. SZÁM

ÁR 15 HENGŐ

Fényező

SZÍNHÁZ • FILM • ZENE
IRODALOM • KÉPZŐMŰVÉSZET

CSORTOS GYULA
ÉS
BAJOR GIZI
BOHÓCSZEREPEBEN

A „Fényszóró“ művészeti hetilap nem fogad el s nem közöl fizetett színházi és filmképeket!

A »Fényszóró« művészeti életünk tárgyilagos tükre akar lenni. Színházi és filmkultúránkról is csak tárgyilagos beszámolókat, becsületes kritikát közöl. A kritika becsületével nem tartja összeegyeztethetőnek azt, hogy olyan filmnek, olyan színházi előadásnak, melyet elítél, értéktelennek tart, a színház által megfizetett oldalakra, esábitó képekkel, reklámdobot verjen. Az egészszoldalas reklám-kép-parádé megzavarja a színházi világ üzleties dzsungeljében tájékoztatlan olvasót. A »Fényszóró« szakít a színházi újságírás régi, üzleti szempontok által irányított lelkiismeretlenségével. Felveszi a hareot ezzel a, sajnos, nálunk mély gyökeret vert álújságírói hagyománnyal. A ké p i s k r i t i k a! Hiába írjuk meg egy úgynevezett »ragyogó« operetről, hogy silány szellemű zsbáru, ha pár oldallal hátrább a esábitó képek seregét zúdítjuk az olvasó elé, aki gyanútlanul azt hiszi, hogy ha a lapnak egész oldalnyi helyet meg é r t a d o l g, talán mégis csak kell benne lenni valaminek, ami őt is érdekelheti. A gyanútlan olvasó nem tudja, hogy ezek a esáhos képek: meg fiz e t e t t h i r d e t é s e k a l a p a n.

A »Fényszóró« nem közöl megfizetett hirdetésnek feladott színházi és film-képanyagot. Lemond az ezzel járó anyagi előnyről és a képekkel is megbízható, becsületes kritikai szellemben tájékoztatja a színház és film eseményeiről olvasóit. Ez nem azt jelenti, hogy lapunk kevesebb képet közöl. Csak azt jelenti, hogy a jó, szép és értékes képanyagból választjuk ki lapunk képeit.

Meggyőződésünk, hogy a közönség pontos tájékoztatást és lelkiismeretes bírálatot akar s méltányolni fogja a »Fényszóró« törekvését.

HETI kislexikon

KLAKK. Hangutánzó szó. Franciából ered és egyebek közt a tapsot is jelenti. De a színház világában a fizetett tapsot értik rajta, mert ha akad még naiv színházlátogató, aki nem tudja, annak elárulhatjuk, hogy ilyen is van. Hivatásos művelői többnyire a karzaton szét-szórva foglalnak helyet, a klakkfőnök révén kapott potyajeggyel és megfelelő díjazás ellenében jópéldával serkentik a publikumot a zajos tetszésnyilvánításra. Gyakran egy-egy főszereplő sikere érdekében lépnek működésbe, ha az érdekeltek megfelelő anyagi áldozatra hajlandók. És ők hajlandók. Sőt, ami legérdekesebb, az általuk megrendelt, megbízottjuk által megszervezett tapsokartán mellreszívják és szentül hiszik, hogy a fizetett taps az őszinte tetszés kéj mámorából fakad.

Van önkéntes taps is, erre többnyire családtagok és egyéb hozzátartozók vállalkoznak, néha fölöslegesen. Erről szól az itt következő kis anekdóta.

Operaházunknak a század elején ünnepelt művésznője volt Szamosi Elza. Kiváló, híres Carmen, Mimi, Pillangókisasszony stb. Első férje (később ugyanis Környei Bélához, a nagyszerű tenoristához ment feleségül), — szóval az első férje egy Somló nevű nagyon derék orvos volt. Rettenően szerelmes volt a feleségébe, szenvedélyesen menedzselte, minden fellépését végigizgulta állandó földszinti zsöllyéjén.

Egy nagy premier estjén, amikor Szamosinak fontos főszerepe volt, Somló doktor lelkében korszakalkotó ötlet fogamzott meg. A harmadik emeletre váltott jegyet, hogy kitanulmányozza a kakastűl hangulatát. Inkognitó foglalta el a helyét, megjátszotta a tájékoztatlan vidékit. Amikor először összecsapódott a függöny, eszeveszetten elkezdett tapsolni. Úgy dolgozott, mint hat klakkor együttvéve. Közben lelkesítten kérdezgette a szomszédoktól:

— Ki ez a csodálatos énekesnő? Óriási! Szencziós! Felülmúlhatatlan! Életemben nem hallottam még ilyen isteni hangot. Tessék már mondani, ki ez a nő?

Igy folytatta percekén át. Egyszer csak megszólal a mellette ülő úr:

— Uraságod igazán nem ismeri Szamosi művésznőt?

— Nem én, becsületszavamra, most hallom, most látom először.

— Csodálom, mert a felesége.

KOSZTUM (Színpadi öltözködés.) Történetét Adám-Évával kezdhetjük (akár az emberiség öltözködésének történetét). Madách: Vissza Matuzsálemhez, kezdete és vége feladja a problémát, miként öltözzék (vagy vetközzék?) a színész az Édenkertben?

Az ókortól napjainkig sokszor felmerült és változott a szokás, hogy a darabokban korszerűen öltözzék a színész, vagy pedig, mint a rokokó idején, az Elektrát krinolinban és hófehér parókában, vagy napjainkban a Hamletet frakkban játssza? Viszont ennek ellentéte fordult elő Talmával, aki Voltaire: Brutus c. darabjához Daviddall, kora híres festőjével terveztetett római öltözéket. Mikor kollégánje meglátta az „undok műemlékekhez hasonlító alakot”, megkérdezte tőle: — Mért csupasza a karja? — Talma így felelt: „Mert a rómaiaknak is az volt”. — „És maga nem vett fel nadrágot?” — „Mit tegyek, ha a klasszikus korban nem hordták ezt a nemes ruhadarabot?” — A bájos kollégáné kritikája csak egy szó volt: „Disznó!” Azoknak, akik Londonban a Hamletet frakkban, New Yorkban a Julius Caesárt náci ruhákban, a makrancos hölgyet Kopenhágában motorbiciklis sportruhában adták elő — bizonyos aktualitáshoz alkalmazkodva —, csak azt mondhatjuk: Shakespeare még ezt is elbírná! Az ötletet talán az adta, hogy a próbákon köznapi ruhában közvetlenebb volt a játék — nem kellett a kosztüm kötöttségét túljátszani!

A színpadi öltözködés, ha nem is ennyire stílustalan, néha a színészno határtalan hiúsága a koldusnő rongyait is selyemből készítteti el, és csak a színházi szabók tudnának beszélni arról, mi mindent kell kitalálniok, hogy az alacsony

termetűt megnövezzék, a keskenyvállút daliássá mintázzák stb.

Már régóta nem a ruha teszi az embert — és a jó színészt sem a színpadi öltözéke teszi naggyá!

RENARD, Jules (1864—1910) az eredeti tehetségben páratlanul gazdag francia irodalomnak is egyik leggyönyörűbb jelensége. Kevésszámú regénye alapján humoros írónak tartják, pedig életfelfogása, kegyetlen emberismerete inkább a szatíra felé hajlik. Epigrammákra, aforizmákra kiélezett stílusa az élet eleveig hatol. Nincsenek illúziói és ezt be is vallja. Mindenek fölé helyezi a tisztánlátást, bölcs, hideg mosollyal ítélkezik az emberek, a világ és önmaga fölött. Főműve halála után megjelent Naplója, amelyben huszonhárom éves korától szinte halála napjáig jegyezte fel megfigyeléseit. Jules Renard Naplója Pascal, Saint Simon és Chateaubriand lélektani mélységének, naplómemoire stílusának egyenes folytatása. Végleges megfogalmazású életbölcseégeken kívül korának teljes irodalmi és szellemi képét is feltárja benne, részletezés nélkül, képszerűen találó mondatokban. Életében nem is gondolt a Napló kiadására, nyugodt öntudattal írta a halhatatlanságát biztosító utókor-nak.

SZABADTÉRI JÁTEKOK. Az idej nyáron is hiányoztak a szabadtéri játékok, amelyeket a háború előtt állandósított az idegenforgalom. Korábban művészi céllal rendezték — úgy a multban, mint a jelenben — a szabadtéri játékokat.

Az igazi rendezőt a színpad, a színjátszás problémái ösztönzik arra, hogy a színházépületben határok közé fogott színpadról kivigye a szabad ég alá, szabad területre a színjátékot. Két cél irányába tör ilyenkor a rendező. Az egyik cél: olyan színdarabnak, amelynek színlhelye jobbára a szabad természet, vagy amelyben a természetnek jelentős szerepe van, alkalmas színtéren, díszlet helyett természeti kerettel erősíteni a hatását. A hangulat fokozása a célja az olyan előadásnak is, amely

az ókori tragédiát görög vagy római színház megmaradt helyén hozza színre, nappali világlátásban. A másik, kevésbé finom eszközökkel ható szabadtéri előadásnak az a célja, hogy a színpadnál nagyobb és szabadabb területen minél nagyobb tömeget mozgathasson.

Az egyiptomi vallásos előadások természetes hátterűek voltak, a görög és római színészek építészeti hátterű színpadon játszottak nyitott nézőtér előtt, szabad ég alatt. A klasszikus szabadtéri előadások jobbára az ilyen színtereket utánozzák, hogy az ógörög tragédia úgy elevenüljön elénk, ahogyan egykor a görög ég alatt játszották. A passzív játékokat a középkori misztérium-előadások nyomán a kiválasztott helység egész környékén játsszák el.

Magyarországon a fehérvári színészek 1819 nyarán a mohai grófi birtokon rendezték az első ilyen előadást, amikor a »Gróf Waltron«-t adták elő. 1831-ben Pály Elek társulata Egerben, a püspöki kertben »Alessandro Massaroni«-t, Fekete Gábor színészel pedig 1840-ben Varasdon Sobrit adták elő szabad ég alatt. Az 50-es években Temesvárott, a pozsonyi ligetben és a keszthelyi parkban volt ilyen előadás. Meghívott színészek a keszthelyi kerti színház földtől-től színpadán játszottak. Az első művészi céllal rendezett előadás azonban nyilván Jászai Mari »Elektrája« volt 1897-ben, a nagyváradi Rhédey-kertben e célra emelt görög színpadon. 1911-ben Budapesten a berlini Reinhardt-előadás mintájára előadták a Beketow-cirkuszban »Oedipus király«-t, a Nemzeti Színház pedig 1924-ben a városligeti tavon vert színpadon »Antigone«-t játszotta. A margitszigeti és a szegedi dómtéri előadások emelkednek ki a jelen magyar szabadtéri előadásai közül.

Nagy és szép feladatot oldhat meg ilyenkor a rendező, de nemcsak hangulati és festői elemek hatását kell érvényre juttatnia, hanem a szereplők játékát is, a természetes színpad kivételes világában — a színjátszás finomabb hatásai azonban mégis áldozatul esnek. (te.)

FÉNYSZÓRÓ

MŰVÉSZETI HETILAP

FŐSZERKESZTŐ: BALÁZS BÉLA * FELELŐS SZERKESZTŐ: SZEGI PÁL

A BOHÓC

IRTA: SZEGI PÁL

A bohóc művészetének legfőbb csodája, hogy a felnőtt is gyerekszívvvel tud mulatni rajta. S ez a legfőbb jótéteménye is. A bohóc arra figyelmeztet, hogy az »örök gyerek« nem halt meg bennünk sem egészen. Nem halt meg, csak a lélek, az öntudat legsötétebb mélyeibe húzódtott vissza, hátafordított annak, ami »felnőtt« lett bennünk. Elbújt az elől az okos idegen elől, aki belőle lett és mégsem egészen ő. Ha megöljük magunkban a gyereket, akkor halálig magunkban kell hurcolnunk a holttestet. Csak együtt temethetnek el. Életünkben mi magunk vagyunk a magunkban megölt örök gyerek temetője...

A bohóc a bennünk eltemetett gyerek feltámasztója, ébresztgetője. *Varázsló.* Ránk nevet, ránk vigyorog s mi csodálkozva vesszük észre, hogy a bennünk alvó gyerek nem halt meg, csak elaludt vagy elájult, vagy évek óta agonizál, de a szív-működése nem szűnt meg. Sőt, felfedezzük, hogy az a szív a saját felnőtt szívrünkkel azonos. Ezért érezzük a bohóc játékát jóságosnak.

Jóságos és csodálatos művészet. Fel tudja támasztani bennünk a gyereket...

*

A gyerekek számára maradéktalan vidámság a bohóc kimeszelt ábrázata, ferde stilizált arca, félméteres cipőkben botladozó lába.

A felnőttek a vidámság fanyar rejtélyeibe is belelátanak. Meglátják a groteszk fintorokban a keserű ironiát, a nehéz felnőttlírát.

Elénk áll egy viccesen kimeszelt embertársunk, óriás lapátfülekkel, ijesztő harciaszájjal és ránk vigyorog. Üggyel-bajjal cipel egy óriás koffert, minden lépésnél megbölik irgalmatlan terhében. A gyerek az ilyesmin nagyot kacag. Mi kicsit megdöbbenünk. Megdöbbenünk főképpen akkor, mikor a sokszoros hasraesés után a jó ember végre megérkezik a porond szélére s a kofferből kivész egy ócska partvist, mely kizárólag arra szolgál, hogy ruhájáról lepucolja a sokszoros elesés nyomait. A partvis csupa piszkos, a bohóc ruhája csak maszatossabbá lesz tőle.

A jó bohócok vicceiben mindig van valami brutális szimbolizmus. S a lényükben mindig van valami furcsa meghasonlásszerű, valami ősi eredendő hiábavalóságot lehel minden mozdulatuk. Persze,

hogy nevetni kell azon, ahogy hatot bukfaceznek egyvégből, de felnőtt szívrünk mélyén megdermed egy kicsit ez a nevetés.

*

A felnőtt ember is nézheti a bohócot a gyerek szemével. Ez a felszabadító az egész bohóciatézményben. Azzal, hogy gyerekszemmel nézzük a bohóc szimbolikus értelmű cselelés-botlását, valami gyermeki, boldog fölényt is érzünk az életnek azokkal a szimbolikus sötétségeivel szemben, amiknek önkéntes áldozata a bohóc.

Ezért szeretjük a bohócokat.

Minden bohóc kedves.

*

Furcsa lelkek a bohócok. Ha elbuknak, egykedvűen felállnak és úgy járják végig útjukat, mintha a legtermészetesebb volna, hogy két lépés után egy hasraesésnek kell következni. A bohóc nem tiltakozik, mindent elvisel. Olyannak veszi a világot, amilyen. Mindent megbocsájt és mindent túléli.

Egyedül ő vállalkozik arra, hogy elfogadja örmagát is olyannak, amilyenné az élet szeszélyes keze vagy a rosszindulatú véletlen formálta. A bohóc nem tesz különbséget a véletlen és a sorsszerű között. Nem akar letagadni semmit, sőt kiemeli mindazt, amit kicsit hibázott rajta a természet. A szemölcsöt húszszorosán felnagyítva, biliárdgolyó nagyságban, rikító sötétlila színben viseli az orrán és nem törődik azzal, hogy az orrát is tisztázatosan meg kell növelnie, hogy elférjen rajta a szemölcs.

Az apró természetes szemölcs csunya. Csunya a maga hétköznapi jelentéktelenségében is. De természetellenesen, bohócosan felnagyítva, megszűnik a csunya-sága. Előlép groteszk érdekességgé. Goromba heroizmusa jelentékennyé teszi. Jelképpé, szimbólummá.

*

Az igazi bohócok hőcsek. Békéltető megnyugvás árad szellemükből. Egy kicsit hősök: le tudják győzni a legendakívülbb helyzeteket is. Boszorkányos ügyellenséggel dolgoznak. Rossz fazékból és törött széklábból fabrikált zeneszerszámon játsszák el az Ördögtrillákat. Játék közben lehetőleg egy kollégájukat is nyakukba ültetik, hogy legyen valaki, aki a legnehezebb részeknél hátbaverje őket.

Csak képtelenül nehéz helyzetek méltók az igazi bohóchoz.

*

A bohóc figurája örök. Népszerű volt a római piacokon épúgy, mint a középkori vásárok emberforgatagában. Az örök játékosság és az örök emberiség szimbólumai. Nagysága, lelkének rejtelmessége épúgy izgatta Shakespearet, mint Pirandellof. Titkának megfejtése egyformán foglalkoztatta az írót és a színészt. Harcoltak ellene és harcoltak érte. Az alkoskodásnak, a színészi művészetnek legmélyebb titkaiból sokat csak a bohóc lényének vizsgálata alapján tudunk megérteni. Az irodalom is sokszor választotta komoly hősnak a bohócot. Nagy színészek is rejtélyes örömmel fogtak hozzá egy-egy bohócfigura színpadi ábrázolásához. Saját művészetük legmélyebb gyökereit érintette meg a bohóc lényének, a bohóckodás csodájának keresése.

*

A komédiázás szelleme örök. A humor az önvédelem fegyvere is. A bohóc művésze a legszebb és legmegindítóbb védőbeszéd az emberi lélek ügyében. A mosoly, ha kicsit keserű is: orvosság. Ennek az orvosságnak kuruzslói, *javasemberei* a bohócok.

Bohócnak lenni: *férfimunka*. Sohase voltak női bohócok. S ennek nem a világ gonosz antifeminista szelleme volt az oka, hanem a dolog természete. A csunyasággal, a torzsággal, úgylátszik, férfifeladat megbirkózni. Férfifölény, férfiheroizmus kell hozzá. Vagy még inkább: a *gyerek* naív bátorsága.

Ezt a félig gyerekes és félig férfias munkát vállalták és teljesítették a bohócok...

BALÁZS BÉLA:

LENIN 1918-BAN

(Folytatás.)

A »Világtörténelem szíve« címet adtam első cikkemnek, mely erről az új szovjetfilmről szólt, mert az emberiség sorsát fordító események legbelső motorját ábrázolja. Annak a forró emberi érzésnek erejét ábrázolja, mely a legnagyobb szociális forradalmat elindította és irányította. Lenint ábrázolja, mint hétköznapi embert.

Mit ábrázol ez a film?

A legnagyobb hegyomlás is úgy történik, hogy kőnek, földnek parányi molekulái csúsznak le egymásról, törnek, gurulnak. Az orrok zuhanása csak következmény. A legnagyobb tengeri vihar is csak cseppek toulásából, hullásából, áramlásából összegeződik. A legnagyobb történelmi esemény is eleven emberek érzéseiből, gondolataiból, szavaiból, cselekedeteiből, gesztusaiból, pillantásaiból tevődik össze. »Mert minden dolgok gyökere az ember« — mondotta Marx. Az a nagy műalkotás, mely a nagy történéseknek ezt a belső oldalát tudja megvilágítani, anélkül, hogy méreteit és jelentőségét csökkentené.

Ez a Lenin-film kivágás egy ember hétköznapi életének folyásából, melyen alig érezni a konstrukciónak, kompozíciónak, művészi formálásnak szándékát. Közvetlen élet meleg lehetete csap meg. Emberi gyöngédségek, emberi gyűlöletek a hétköznapi közelségében.

Íme ezért egyik legnagyobb példája a »nagy művészet«-nek ez a film, mert egy intim emberi karakter feltáráásával egyúttal és attól elválaszthatatlanul a legnagyobb társadalmi átalakulás mozgató erőire világít rá. Persze témájával, hőisével szinte adódik ez. Mert Lenin nem volt politikus a tribünön és ettől függetlenül otthon ember. Hanem ember volt a tribünön is, forrószívű ember a kormányzékben is. De otthon is, — amint a filmben látjuk — a tűzre tett tejre vigyázva

politizál és egy véletlenül betévedt árvagyerek ül az ölében, mikor a forradalom döntő rendelkezéseit adja ki. (És bizony az elhagyott árva sápadt, könnyes arca tükröződik azokban a rendelkezésekben.)

A film lírája

Valóban a világtörténelem szíve dobog ezekben a képekben. Nem nagy szavak, pompázó tettek, csak halk, finom jelenetek mutatják, hogy azok a vasakarátú és vaskezü forradalmárok milyen gyöngéden tudtak szeretni. Nem aláhúzott és kiemelt jelenetek, csak hangsúly nélküli néhány kép, ha a nagy inség idején harcba induló férfi csókkal búcsúzik családjától és elutasítja az útravalóul elkészített karaj kenyeret. Am az asszony búcsúcsók közben a zsebébe csempészi. De a férfi újabb könnyes csók közben ügyesen visszalopja az asztalra. Csak egy gesztus, ahogy Gorkij hallgatásra akarja bírni a súlyosan sebesült Lenint, aki nek nem szabad beszélnie — de egy költeménye a gyöngédségnek és aggódó szeretetnek. Nedves szemekkel mosolyog a néző, mikor az öreg gazdasszony kétségbeesve pillantja meg Lenin üres ágját, akinek még nem szabad felkelnie. Rémulten keresi az engedetlen és találja meg, természetesen dolgozószobájában. Hát az orvos, aki a párnák alól előhúzza az eldugott tilos könyveket? Hát a nagy Lenin, aki huncut mosollyal néz szigorú porkolábja után, aztán a karosszék támlája alól előhúzza a jobban elrejtett könyvet? Embernek eleven, egyszerű embernek tudja megmutatni Michail Romm ezt a nagy zsenijét a világtörténelemnek.

Azt a mérhetetlen, rajongó szeretetet, mellyel a tömegek körülvették Lenint, leghalkabb, legintimebb megnyilatkozásaiban ábrázolja csak ez a film. Mint ahogy a premier plán, az egész vásznat betöltő arcán, mikromimika

mutatja egy szem alig észrevehető rebbenését, egy száj legkisebb rándulását, úgy Michail Romm művészete a tömegek arcának is az intim mikromimikáját keresi, mely megindítóbb, mint a nagy és hangos csődülések és patétikusabb a zászlos felvonulásoknál.

A vörösgárdista halálos harcba indulva, elmegy egy arasznyira nyitott ajtó előtt és megáll, mert a résen keresztül, a szoba mélyén a beszélgetésbe elmerült Lenint és Sztálint pillantja meg. Csak néhányméteres kép. A katoná megáll, halkán, meghatottan mosolyog, mélyet lélegzik, kiegyenesedik és derültebb arccal, feljebb tartott fejével folytatja útját.

Nincs hozzá egy szó se. De nincs, aki nem értené. Ez a katoná a maga hite szerint úgy merített erőt, bizalmat nehéz útjára, mint ahogy máshol egy másik talán a kereszt előtt fohászzkodott volna búcsúzóul.

Roppant néptömeg hallgatja lélegzettefőtva, mikor egy gyár munkásainak felolvassák a sebesült Lenin állapotáról kiadott napi bulletint. De csupa individuális, emberi arcot látunk. Ezernyi apának, anyának, testvérnek, barátának aggódó arcát. Tapsvihar felélel arra a hírre, hogy 38,2-re esett Lenin hőmérséklete. Örömkönnök csurognak az arcokon annak hallatára, hogy javult a pulzusa is. De mikor azt megtudják, hogy Lenin anyagcseréje aznap normális volt, nem bír többé magával az ujjongó tömeg. Leszedi az emelvényről a bulletint olvasó öreg munkást és — hurrával a legegőbe dobálja. — Íme a legmegindítóbb emberi megnyilatkozás: egy néptömeg kedves rajongása, melynek közvetlen egyszerűségében több patétikus hatalom van, mint az ordító csődületekben.

De mély és tragikus líra zeng ki abból a nagyon egyszerű, rövid képből is, melyben Szwedlov, a Szovjetköztársaság akkori elnöke, egy tuberkulotikus, törékeny, érzékeny arcú, fiatal zsidó, a súlyos állapotban lévő Lenin ágjától jön és fájdalomtól reszkető ajkakkal diktálja gépbe a népbiztosok tanácsának határozatát... A Lenin elleni orgyilkos merényletre, a proletárdiktatúra kerülhetetlen tömegterrorral fog felelni a nép ellenségei ellen. Még ebben a félelmes rendeletben is a felháborodott, forró emberi szív dobogását érezzük. Íme, hogyan és miért fordul a szeretet visszajára.

Figyeljünk itt valamire. Ezt a filmet, melyben arról van szó, hogy a forradalom terrorját a legmelegebb szívű, legjobb emberek voltak kénytelenek, mint végső szükség fegyverét használni a szenvedő jószág védelmére, ezt a filmet ugyanaz a Michail Romm csinálta, aki a »217-es deportált« című film szerzője és rendezője. Nem érzitek a hasonló tendenciát, a hasonló tanulságban? Ott az van megmutatva, hogy egy szelid tanítónő, aki német rabságba jutva, eleinte a csirke nyakát is képtelen elvágni, vérről két SS-legény nyakát vágja el ugyanavval a késsel. Íme, mutatja Michail Romm, mit csinált belőlünk, legszelidebb, legjobb emberekből a fasiszták gonoszúsága. És erről van szó az ő Lenin-filmjében is, hogy a szeretet az, mely a forradalom haragjában visszajára fordul, hogy a jószág, a humanitás az, mely a humanitás ellenségeivel szemben körülhetetlenné lesz. Mert nem gyűlölet, hanem szeretet a nagyobb hatalom, mely minden emberszabadtó forradalmat elindít, mozgat és vezet.

Dayka Margit: „Inkább kevesebb ideig legyen az ember művész, de addig — igazán!”

Utoljára a Vígyszínházban láttam Dayka Margitot, az »Éjjeli menedékhely« keserű perdita-szerepét játszotta megrázó realizmussal. Rongyos volt, züllött volt, a szerep csúcspontján csodálatosan átszellemült. Nagyszerű volt. A naiv néző esetleg úgy képzei: ilyen híres színész előadás után levéti a naturalista jelmezt, lemossa arcáról a rikító maszkot, aztán felöltözik úrinőnek, vagy démónnak s elmegy valahová fényt űzni, avagy pedig tündérien berendezett lakás puha kényelmében pihen ki a siker boldog izgalmát. Ez így lehetett valamikor, de most? . . . Hogyan is fest ma az, amit úgy volt szokásos mondani: *a művész — otthonában.*

Egy lipótvárosi ócska bérpalota hátsó udvarán, a házfelügyelői lakásban fedezem fel Daykát. Szűk, sötét kis szoba, egy heverő, egy szekrény, meg két nagy karosszék a bútorzat. A konyhán, meg az elülső szobán át lehet hozzá bejutni. Ott kuporog a földretett díványpárnán, körülötte festői rendetlenség.

— Mit csinál itt, Margitka?

— Láthatja, a ruháimat, meg a fehérneműmet próbálom berakosgatni ebbe a szekrénybe.

— Itt lakik?

— Részben. Budán teljesen kibombáztak bennünket. A férjemmel és nagyszámú, ugyancsak kibombázott rokonsággal együtt itt a házban kaptunk ugyan lakást, de akármilyen jól éreztem magam a szerető környezetben, túlnagy volt a nyüzsgés. Nem jutottam nyugodt alváshoz, olvasáshoz. Dolgozni, tanulni is képtelen voltam. Az angyali házfelügyelők jóvoltából néhány napja megkaptam ezt a kis verébfészket. Ide behúzódhatok, ha jólesik. Ez lesz most az én saját külön éjjeli menedékhelyem. Tudniillik olyan sötét, hogy nappal is villanyt kell égetni benne.

— Mit fog dolgozni? Mire készül?

— Egyelőre egy régi, vidám szerepet vettem elő. Amerikai boldogság, hat-hét éve ment sorozatosan a Magyar Színházban. »Válóok« a címe. Emlékszik? Én voltam a válóok.

— Emlékszem, hogyne, pizsamanadrágban . . .

— Az, az. Meg tudtam benne nevetetni a közönséget. Erre a darabra leszerződtem a Medgyaszay Színházhoz. Hívtak oda már előbb is a »Cserebere« főszerepére, amit szintén én kreáltam annakidején a Vígyszínházban. Ez már nem való nekem. Ajánlottam rá magam helyett a szép, ügyes, temperamentumos Somló Valit. Remélem, sikere lesz.

— No és új szerep?

— Lett volna egy nagyon jó és kedvemre való a Művész Színház Cocteau-darabjában. De amikor Várkonyi felkért rá, még fönt laktam az emeleti tömegszálláson. Külső nyugalom, belső elmélyedés legkisebb lehetősége és kilátása nélkül nem mertem vállalni új, komoly feladatot.

— Mi van a Sportesarnokkal?

— Ja, látta a plakátot? Nem, az új műsorban nem veszek részt, megkérdezésem nélkül nyomtatták ki a nevem. Az elsőt végigcsináltam, mert nagyon kellett a pénz. De elég volt, vége. Inkább soha az életben ne egyek többé rántott-csirkét.

— Szereti?

— Ki ne szeretné a jó kosztot, a finom életet, de higgye el, meg lehet lenni anélkül is. Olyan igénytelen vagyok, mint egy kuli. Vannak drága jó testvéreim vidéken, mindig reszketek értük, mert az életük kockáztatásával, vagóntetón utazva hoznak fel néha egy kis ételmezt. Nincs semmim, de most hálát adok az Úristennek, hogy amikor lehetett volna, nem gyűjtöttem vagyont, szétszórtam a keresetemet olyanok közt, akik rászorultak. Gázsiból ma nem igen lehet megélni, de a férjem is keres, majd csak megleszünk. Fő, hogy vége az embertelen világnak, hogy szabadok vagyunk.

— A művészi szabadságot is érti?

— Persze. Mindig annak voltam a híve. Nem is kötöttem le magam most egy színházhoz. A Nemzetihez se, pedig ott voltam már tag kétszer is. Ott fogok játszani, ahol egyéniségemhez illő szerep

akad. És minél nehezebb, minél igényesebb lesz, annál nagyobb kedvvel, lelkesedéssel vállalom.

— Milyenfajta szerepekre gondol?

— Tudja Isten, talán lelkibetegség ez most, de nincsenek vágyaim. Vagy mégis, de ez nem újkeletű: él bennem az örök vágyakozás az igazi színészi munka után. Nem akarok megbántani egy igazgatót sem, de még nem volt színház, ahol ennek szellemét éreztem volna magam körül. És emiatt van bennem állandó nyugtalanság.

— Milyennek képzei azt a színészi környezetet, ahol megtalálná azt, aminek hiányát érzi?

— Hogy feleljek erre? Várjon csak. Én nem tudom, jól játszom-e vagy sem. De azt szeretném, hogy mindenki úgy égen el a szerepben, mint ahogy önmagamban érzem mindig, ha játszom, az emésztő lobogást. Teljes átélés! Nincs középút! Nincsen az, hogy: rutinos színész vagyok, adom azt, amit jól megtanultam. Mert nem elég az sem, hogy valaki tehetséges, ez az alapja annak, hogy egyáltalán színpadra léphessen. Több kell. Az, amit mondtam: *mindent beleadni.*

— Volt már úgy, hogy ezt a művészi lángolást ki tudta sugározni szereplőtársaira?

— Mindig megpróbáltam és néha talán egy kissé sikerült is. Ha egy darabban játszom, akarva nem akarva befolyok a rendezésbe, a játékvezetésbe, mert a darab sorsát azonosítom a magaméval. De sohasem a magam érdekét nézem, hanem az egész együttesét, a kollektívumét. Nem pályázom művészerköznevelői babérokra, de mindig az idegeimet gyöttri, a lelkemet borzolja fel, ha hallom és látom, hogy színésztársaim a színpadon kívüli élet apró-cseprő gondjain túlsokat rágódnak, vagy hevülnek. »Van már ablak a szobámon . . . Jaj, mit veszek fel télen . . . A piac így, a piac úgy . . .« Hiszen tudom, hogy mindez fontos, de — legalább számomra — nem érdekes.

— Nem gondolja, hogy olyan összjátékhoz, amiről álmodik, csupa zseniális színész kellene?

Rám néz és a pillantásából valami megszállottság csap felém.

— Inkább kevesebb ideig legyen az ember művész, de addig — igazán.

Nézem Dayka Margitot, ahogy ott ül előttem a kis szoba közepén és eszembe jut C. F. Meyer egyik remek novellájának hősnője: Gusztáv Adolf apródja. Az viselte a hősi halott apjától örökölt medálionba vésvé vakmerő kis életének tömör jellegét: *Courte et bonne.*

Lányi Viktor

TÖRZS JENŐ MÉG SZOMORÚ, DE MÁR OPTIMISTA

Némi elfogultsággal bandukolok tel a Damjanich-utcai bérház lépcsőjén életem első beszélgetéséhez azzal a Törzs Jenővel, akit eddig csak a színpad elérhetetlen közelségében láttam. Legjobban mindig az a magabiztos fölény kapott meg, amellyel a színpadot és nézőteret percek alatt hatalmába kerítette. Már az intonációnál magától értetődő volt minden esetben, hogy a dolgok körülötte forognak, komoly nagy szerepeiben pillanatok alatt a néző élményévé varázsolta a maga tragédiáját s nem kellett «takarnia» partnerét, hogy fejhosszal kiemelkedjék a legjobb együttesből. Sajátos, orgonabúgásra emlékeztető hangját a belső átélés mindig új és új színekkel gazdagította.

Az utolsó öt esztendőnek politikai és művészi anarchiája sok más értékkel együtt őt is a sülyesztőbe lökte. A színházi és a közéletben egyaránt műkedvelők kerültek felszínre, de sem Cselle Lajos, sem mások nem tudták felejteni Törzs Jenőt. Lejárt a sors által rámért türelmi idő s az ország első színháza remélhetőleg mielőbb alkalmat ad nagyszerű képességeinek megmutatására.

Most meggyőződhetem arról, hogy magánéletében is közvetlen és emberi. Kécskos házikabátban, fáradt, de szívélyes mosollyal fogad. Az elmúlt évekről beszélgetünk, megkérdelem, mennyire törte meg kedvét a mellőzés és az ellene indított hajszák.

— Nagyon elfárasztottak és kimerítettek az ismert dolgok. Mondhatnám, végkép elvették a kedvem mindentől. Csak fogtam a fejem és tűnődtem: vajon tényleg létezhetik az emberi aljasságnak és lelkiismeretlenségnek az a foka, ahová sülyedtünk? Megkönnyebbülés volt számomra, hogy nem hagytak játszani, ön-

Alsó kép: III. Richárd

szántamból is ugyana-t tettem volna. Azokkal együtt azokat szórakoztatni... azt hiszem, képtelen lettem volna.

A nehéz időkben nem találkozott az emberi jóság megnyilvánulásával?

— De igen. En azonban mindmáig abban a tévhitben éltem, hogy a jóság nem érdem, hanem kötelesség. Magamra is ezt a törvényt szabtam és igyekeztem is mindig betartani. Az események aztán meggyőztek arról, hogy az emberies viselkedés felette ritka és megbecsülendő valami. Ettől függetlenül napról-napra tapasztalhatom, hogy az idő milyen nagy felejtető. Az élmények természetesen nyomot hagynak, de az élet megy tovább és az ember észrevétlenül együtt megy vele. Túlsok szomorúság ért ahhoz, hogy jókedvű legyek, de a jövőt illetően már optimista vagyok.

Törzs Jenő Hamlet szerepében

Arról beszélek, hogy a közönség mennyire szereti. Szégyenkezve és zavartan mosolyog.

— Ezt részben talán annak is köszönhetem, hogy mindig lelkiismeretes színész voltam. Nem szeretem a fél-munkát. Emlékszem egy előadásra, az első világháború alatt volt, Sem Benneli «Gúnyvacsora» c. darabját adtuk a Magyar Színházban. Az előadás előttsztrájkoló munkásokat vert szét a rendőrség. Oly lelkiismeretes munkásokat végeztek ebbeli munkájukat, hogy egy lé-

lek sem mert az utcára menni. Két ember ült a nézőtérben, egy a földszinten, egy a karzatban. Beöthy ránk telefonált, hogy az előadást meg kell tartani. Két embernek játszottuk el a darabot, épp olyan hittel és lelkesedéssel, mintha tell nézőtér előtt komédiázunk volna. Azt hiszem, ez még a mai gyenge színházmenethez viszonyítva is rekordteljesítmény...

Jóízűen nevet az emlékek hatása alatt. Megkérdelem, mi a véleménye a Nemzeti Színház üzemi előadásairól.

— Nagyon nagy jelentőségű akciónak tartom. Számomra nem egészen új a dolog. Annak idején a Thália Színháznál kezdtem színészi munkámat, amelyet úgyszólván kizárólag a szocialista munkásság támogatott. Már akkor is tapasztaltam, milyen hálás és intelligens közönség a munkás. Részemről, ha alkalom nyílik rá, örömmel megyek játszani bármelyik üzembe.

— Sűrűn kérik fel különböző szereplésekre?

— Nagyon gyakran. Egyelőre azonban seholsem vállalom fellépéseket. A színész produkciója mindig egy kicsit kiállás, egy kicsit kondíció dolga. Az író, a képzőművész satnyán és betegen is alkothat, a színésztől külsőben is várnak valamit. Sok-sok évvel ezelőtt első fellépésem Ibsen Nórájában volt. Ránk doktor tabetikus figuráját játszottam, természetesen megjelenésben is hangsúlyozva a roncsoló kórt. Az előadás után közeli rokonomnál érdeklődött az egyik néző, miért jártam olyan különös módon a színpadon. Mikor felvilágosították, hogy ez a betegségnek a következménye, azt felelte, hogy aki

Törzs Jenő »Az Úr katonái« Ahern pátere

»A szűz és a gödölye« főszerepében

A néma levente

beteg, az maradjon otthon és ne játsszon. Nem mondom, hogy minden néző ilyen elfogult a színész külső megjelenését illetőleg, de amint láthatja, elég rossz bőrben vagyok ahhoz, hogy mutogassam magam. A Csehov-jelenet eljátszása is nagyon kimerített. Amikor vállalkoztam rá, nem hittem volna, hogy ilyen kimerítő tizenöt percig beszélni egyfolytában, a partner nyujtotta szünetek nélkül.

— Melyik híres szerepét játszaná el legszívesebben? —
Eltűnődik, aztán tehetetlenül tárja szét karjait.

— Nem tudom... gondolkozni kéne.

— És a Nemzetiben mi lesz az első szerepe?

— Halvány fogalmam sincs. Nagyon bízom a megújhodott Nemzeti Színházban és Major Tamásban. Ezért is szerződtem hozzá. Friss, bátor, agilis ember. És kitől várhatunk valami más, valami egészségesebb szellemet, ha nem a harcos fiataloktól? Az öregek?

Lemondóan legyint. Így veszek búcsút tőle.

Darvas Szilárd

A HARC ELŐTT...

IRTA: KOVAI LŐRINC

A távoli hegyek orma körül kékes ködök lebegtek. A síkságon ércesen csillogott a soktízezer fegyver. A római légiók a dombok körül sorakoztak, a rabszolgák serege háttal állott a napnak.

Akkor már évekig tartott a harc és most, amikor végre mindenfelől fényes légiók acélgyűrűje fonódott a lázadó rabszolgasereg köré, mindenki tudta, hogy nincs visszavonulás.

A szemekben a lázadás lángja lobogott, az agyakban a harc vágya morajlott, a testekben vérmámor remegett. A rongyok alatt idegesen feszültek a robotmarta izmok.

Valahol, majdnem a hegyekig elnyúló szürke hadsorok végén, üdvkiáltás harsant. A kiáltás növekedett, morajlott, dübörgött. A sorok előtt tomboló, hosszúsörényű, karcsúlábú lovon roppant természetű ember vágatott. Aranyos páncélja megfeszült természetellenesen duzzadó izmain.

— Ave, Spartacus, légy üdvöz, Spartacus!

Kavargott a rongyos tömegből a morajló hangorkán. A vasruhás óriás izmos kezében megvillant széles, súlyos kardja.

A tömeg elhallgatott.

Spartacus leszállott lováról, aztán sisakjához nyúlt és levette. A tömegben tompán felhördült a nyugtalanság. A sisak megvillant a nap fényében, azután csörrenve hullott a földre. A rongyosok arcán zavar hullámozott. Az óriás egymásután

dobálta le magáról a karvédőket, láb-páncélt, mellvédő lemezeket, azután ott állott a férfizmok harci pompájában a várakozásba meredt hadsorok előtt.

Kezében újra megvillant a rövid, széles-pengéjű, súlyos gladiátorkard. A tömeg szeme hipnotikus feszültséggel meredt a lendülő fegyverre.

A nagyszemű, karcsúlábú harci paripa fursán, fájdalmasan fölborkánt. A penge úgy vágódott széles, horgasizmú szűgyébe, mint egy nagy, halálosan megcsillanó tigrisfog. A vonagló fehér bőrre vörös véresöppek freccsentek. A karcsú lábakon a halál vonaglása suhant. A tüzes, vékony vérekekkel borított szemekben egyszerre elhomályosult a száguldás vágya. Egészen halk, sóhajtságzerű nyerítés tört ki összeszoruló torkából, azután összeesett, egyszerre elsodródva a halálgyengesség feltörő hullámában.

A tömeg is sóhajtott, fursán, hangosan el-elakadó, ezernyi torokban felmorajló nyöszörgéssel, mint a mesék óriásai, akiket örök láncokra ítélnék a fényes-templomos istenek.

Távolabb a dombok alatt élesen villogtak a tarajos sisakok, tompán feketélettek a bőrpajzsok, apró csillogással fénylett a lándzsák erdeje és a légiók ércfala mögött bíborruhás konzulok készülődtek, hogy bárdal és vesszővel ítéljenek a lázadók fölött.

A rabszolgavezér ott állott némán, komoran. Titáni alakján úgy vöröslöttek

a vérfoltok, mint a harcmenő tömegek alaktalan kézjegyei.

A tömeg sóhajtása úgy suhant ezrek kócos feje fölött, mint a nádtenger zizegése.

Spartacus megmozdult. Kezével lassú, súlyos mozdulattal mutatott a légiók, az ellenség felé.

Ezernyi szemben megcsillant a vér vágya, ezernyi testet megrázott a harcmámor, ezernyi torokból dübörögve morajlott a halálba indulók harci ordítása...

Nem kell harci paripa, mert a halál gyorsabb nála, nem kell vaspáncél, mert szép meghalni a szabadságért.

... Szép elégni a nagy fellángolásban, előrerohanni a harcba induló tömegek előtt, utat mutatva az ezerkarú titáni erejű óriásnak, mint fátkya a szolgaság sötétjében.

Nincs visszavonulás!

Nincs út a hátrálásra!

Nincs egyezkedés!

Spartacus előrerohant s a tömegek dübörögve zúdultak nyomába.

Amikor pedig leszállott a kékködös hegyek mögé a nap, amikor fényes-feketévé vált az etruriai fenyő és a karcsú ciprusok felnyúltak a csillagokig, ötven-ezer rabszolga véres teste hevert az esti ködökbe süllyedő síkságon.

Spartacus dardamarta teste is itt pihent a holttestdomb alatt, ellenséges tetemekből vetve ágyat magának.

Picasso rajza

legfeljebb fokozza az amúgyis hevülékeny teremtő izgalmat. Sőt, aki híven teljesíti kötelességét tehetségével és mesteriségével szemben, az önkénytelenül is végére jár a dolgoknak, nem nyugszik bele a félmegoldásokba, minduntalan új benyomások gyötrik. A kétely és a kutatószenvédély sarkalja minden feladat előtt a körültekintő művészt, mert csak az elégedetlenség és a kísérletező készség vezet előre a lelki fejlődésben.

A képességeken túl, az értékelésben sok minden múlik a magatartáson. Mondhatnók, hogy a mai kép- és művészeti túltermelés idején az igazi mérték a festő és a szobrász frissesége, rugalmassága, vállalkozó kedve, minden fáradékonyságtól és engedékenységtől mentes újító elszántsága. Picasso se azért modern, mert — ahogy Kállai Ernő írta — »jobbkezével klasszicista, balkezével kubista«, vagy mert arcmost selyempapírból és fémhuzalból készít olykor s a mandolinokból csupán tört síkokat látunk. Hanem mert festményeként, vázlatonként optikai és technikai meglepetéseket szolgáltat, váratlan fordulatokat rögtönöz a megmunkálásban, sohasé észlelt összefüggéseket fed föl a díszítőművészi elemek és a rejtett térképzés alkalmazásáról. Készít plaszticitást színnel, szerkezetet ütemezéssel, távlatot foltokkal, fölhasználja a valóságot a vonalak játéka, néha tréfál, máskor komolyodik, kifordítja a szabályokat, föl sorakoztatja az alapelvek fonákját: fügét mutat azoknak, akik végleg elhitték valamelyik alkalmi állítását. Modern, mert szemlélete fürge, váratlan részleteket talál, hihetetlen kivágásokat honosít meg, furcsa nézeteknek szerez polgárjogot. Növeli a piktúra készleteit, fejleszti a módszereket. Persze, ugyanígy volt forradalmár minden jelentős mester a maga korában. Michelangelo torzói, Rembrandt félhomályai, Goya fintorai, Cézanne tagoltságai hasonló merényletet jelentettek a maradiság, a mozdulatlanság ellenében, s mostanában mégis tudományos tisztelt övezi nevüket. A teljesítményt az állásfoglalás minősíti, az a kapcsolat, ami a művészt a műajhoz köti. Lionardo hadimérnök, heccmester és udvari poéta is volt, Cranach mint polgármester szerzett tekintélyt s mint építési vállalkozó vagyont, Blake költő lett, Courbet sokat politizált, s mégis az igazakban mindig a művészet iránti feltétlen hűség érvényesült. Ez még csak nem is különösebben előnyös a számukra, csupán a saját-ságaikat hangsúlyozza, légkört biztosít egyéniségüknek, mely még esőgősapkában is szerzetesi erényekkel jár. Picassónál se lehet különválasztani az embert a festőtől, mert minden cselekedetében a képzőművész jelentkezik, nincsenek magánügyei a szónak polgári értelmében, nem vállal tisztiségeket.

Picasso életműve

Negyven évvel ezelőtt kezdte bámulatos festői pályáját s most Párizsban a második nagy világegés után hívei, tanítványai, csodálói egy összefoglaló nagy kiállítás keretében veszik számba páratlan munkásságát. Nem véletlen, hogy a francia művészeti élet első békenyilatkozata a háború pusztításai után a spanyol Picasso törekvéseinek a bemutatása, mert csak a legnemesebb, legőszintébb kulturális szándékok méltók arra, hogy új történelmi korszakot kezdjenek. S ki lenne alkalmasabb ma a képzőművészek közül tiszta eszmények, örök igazságok képviselőire, mint éppen Picasso? Minden ültörése, valamennyi kezdeményezése a festészet végső elveit, időtlen törvényeit kereste, minden műve a mesterségbeli felelősség példája, mágondja, és odaadása már egy becsületesebb, emberibb társadalmi formának az előfutárja. Pedig a süketek és vakok hosszú ideig zabolátlan fenegyereknek tartották őt, félték a csinytevéseitől, riadoztak a merészségétől, elrettentő eltévelyedésnek bélyegezték forradalmi tetteit és a nyugati szellem válságát bizonygatták az ő képeivel. Mert a felületes szemlélet képtelen követni a teljesség megvilágítását, nem tudja megérteni a fáradhatatlan tehetség folytonos nyugtalanságát, mellyel újabb és újabb utakra tér. Azért vállal hivatást, hogy teljesítse azt, azért kezd más és más stílust, hogy gazdagítsa az eddigi eredményeket. A munka kényszere hajtja az ismeretlen felé, hogy bővítsa a műfaj eszközeit, föltárja a lehetőségeket, pótolja a hiányokat. Ez az a termékeny kíváncsiság, mely nem hagyja pihenni a jó művészt, nem elégszik meg az értékekkel s nem ismeri a lezárt problémák kényelmét, hanem mindig hozzá akar még tenni valamit a kész produkciókhoz, az ötletek végrehajtása váratlan képzeteket társít benne, a tételek kidolgozása meglepő kérdőjeleket hoz magával.

Sokan azt állítják, hogy Picasso életművének forrongó jellege, végtelen változatossága a mester vérmérsékletével magyarázható. A malagai táj szélsőségei élnek tovább — ezek szerint — a párisi festő elhatározásaiban. Akik ezt híresztelik, elfelejtik, hogy a művész szerepe már önmagában is pihenéstelen érdeklődést, szüntelen keresést, hallatlan erőfeszítést kíván; az alkati érzékenység, az ösztönök hatása

Aktok

Csendélet

Picasso feleségének arcképe

Igor Stravinsky

(Picasso rajz)

nincsenek botrányai és nem emlegetik mint jó tekézőt. A szín, a forma, az ábrázolás rejtélyeit keresi állandóan, a képszerűség feltételeivel foglalkozik, a tónus és a konstrukció változatai körül tevékenykedik.

Munkásságának ez az irányító tanulsága a számunkra, ez a megingathatatlan ragaszkodás a saját hajlamaihoz, jobb meggyőződéséhez. Alkú nélkül, természetesen következetességgel, őszintén, csak a saját tennivalóival törődik, derűs ragaszkodással, mosolygós makacssággal kizárólag a festészetet szolgálja. Ez a példa megszívlelendő, szerényen, de ön-

érettel mindig is csak a maga mester-ségét folytatja, mást nem kíván a világtól, de önmagától e téren annál többet. A másvailásúak távol tarthatják magukat tőle, felfogásuk eltérése kifogást is lehet rajta, a realizmus vagy a stílkövetkezettség, esetleg az egyenletesség hiányában el is ítélik némely alkotását, de a lelkiismeretesség tekintetében, a munkálkodó önzetlenséget illetően csak dicséret illelheti. Európa méltán tanulhat tőle egy egész történelmi korszakra szóló kultúrhivatást.

Kétségtelen, hogy Picasso progresszív ízlése megfelel a társadalmi haladás-

nak is. Aki ilyen eleven készséggel fogadta a saját választotta terheket, érthető, hogy a szocializmus embersége mellett minden körülmények között kitartott, Franco lázadását a spanyol nép ellen, lenyűgöző rajzsorozattal bélyegezte meg, a megszálló németek törleszkedése elől tüntetően elzárkózott. Számára a szabadság egy és oszthatatlan, művészetben is, az életben is; a társas együttélés és az esztétikai értékelés követelményei már a jellemet és az igényt próbálják ki. S ezen a ponton ő a fáradhatatlan helytállás mellett döntött.

Pogány Ö. Gábor

JEAN COCTEAU :

AZ ÁLOM ELKERÜL

Az álom elkerül, ha alvó arcod éjjel
a nyakamon pihen;
mert leskel a halál s talán ilyenkor ér el
s elaltat hirtelen.

En meghalok s te élsz; e gond, ez ver fel engem!
Van szörnyűbb félelem?
Egy nap nem hallok majd a szívedet s nem lebben
lélegzeted velem.

E félnék nagy madár, ki most az álomé lett,
majd fészekből kikel?
A fészekből, ahol testünk két fejjel ébred
s négy lábbal nyúlik el?

Ol csak hallhatnám én szuszogni minden éjen,
míg szád is álmodik,
a finom fujtatót melled kis műhelyében,
egész halálomig.

Örökké tarthat-e ily boldogság, vagy egyszer,
egy reggel megszakad?
Az utam építő védangyal nékem ezzel
könnyíti sorsomat.

Könnyű e szinte már testemből nőtt nehéz fej
s mindig is könnyű volt,
megbúvik mellemen, vak, néma s nem riad fel,
pedig kakas rikolt.

Most más világban él e fej, hol más a törvény
és más az értelem,
fogózik álmai sötét vizébe dőlven,
távol s mégis velem.

GAÁL FRANCISKA a Szovjetunió kedvence

Gaál Franciska jelenleg a moszkvai Hotel National lakója. Onnan küldte repülőfutárral ezeket a képeket és lelkes beszámolót eddigi oroszországi élményeiről. Járt már Kiebben, Krasznoj-Polnájában (Tolsztoj lakóhelyén) és Leningrádban is. Szó szerint ezt írja: »Soha, sehol ennyi szeretetben, tiszteletben, rajongásban és szolgálatkészségben nem volt részem.« Fényképeztek, újságírók rohamozták nap mint nap. Ha egy színházban megjele-

Megérkezés a leningrádi repülőtérré

nik, a színpadról jelentik be és reflektorokkal, tapsözönnel ünneplik. »Oroszország kedvencének« nevezik, »szolnuszko« (napocska), »dusinka« (lelkeske) nevekkkel becézik. A rádió szállodai lakásáról közvetített vele *angolnyelvű* interjút s a napokban fogja énekelni mikrofonba a »Péter« és »Kismama« c. filmjeinek a slágereit — az eredeti német és orosz szöveggel.

A legnagyobb szovjet filmrendezők egyike: *Gregori Alexandrov* és felesége, *Orlova*, a nálunk is ismert híres filmsztár is vendégül látták már. Moszkvától 30 km-nyire, vadregényes erdő közepén, spanyol stílusban épült, belül nemesfa burkolattal kiképzett villában lakik a népszerű művészbár. Két autójuk is van.

Meghívták, maradjon kint a Szovjetunióban. Amerikai méretű fizetést

Gaál Franciska a leningrádi Hotel National erkélyén

ajánlottak fel s a családját is utána-hozatnák.

Színházi fellépésre is invitálták. Azt mondják: nem baj, ha magyarul is játszik...

Magyar művészt ünnepel most a Szovjetunió nagy népe...

Beszélgetés Bárdos Arturral

Balázs Béla új darabjáról, a Belvárosi Színház további programjáról, a felelősségérzettel megszólaló kritikáról

A Belvárosi Színházban Balázs Béla új darabját, a »Boszorkánytáncot« próbálják.

A színpadon éppen egy 14—15 éves fiúcska mondja a végsőt társának, a tizéves Dusánnak. A háttérben egy nyolevan év körüli öregasszony figyeli a két gyermeket.

Bárdos Artur máris korrigál. Először a tizennégy éves fiú, majd a nyolevan éves asszony hangján szólal meg. Olyan kísértetiesen utánozza a gyermek és az öregasszony hangját, annyi erővel viszi át rendezői vizióját a próbáló színészekre, hogy a darab minden egyes szava át-meg-áttüzesedik a színpadon. Egy-egy hangsúlynál kiemeli azt, ami a szöveg mögött van, amiből az egész darab és a szerep legnagyobb vonalait alakulnak ki. Ahogy Bárdost munkája közben nézzük, szinte érzékeljük, hogyan áll szemben a nyers materiával a színész, akit éppen úgy figyel, akár a festő figyeli modelljét, vagy a természetet. Mindég megadja a színésznek azt a lehetőséget, hogy alakításával túlélje a pillanatnyi hatást. Mennyire vigyáz a végtelenül finom és sokrétű hangra, nehogy helytelen használattal elveszítse a hatását. Sem játékosan, sem gesztusban nem enged meg a fölösleges pazarlást, nehogy veszítsen a színészi teljesítmény gyakori ismétlés által. És mennyire együtt él, együtt érez és gondolkodik az íróval!

A jelenetnek vége. Cigaretta-szünet. Ezt a szünetet használok fel arra, hogy elmondjam Bárdos Arturnak mindazt, ami a gondolataimat foglalkoztatta, mielőtt beléptem a nézőtérre. Mert mintha csak ezekre a gondolataimra kaptam volna választ, hiszen ime: itt van az író, aki a legdrámaibb, legizőbb kapcsolat teremt meg napjaink problémáival...

— Úgy látom, — fordulok Bárdos Arturhoz — hogy ez a darab valóságos jugoszláv hősköltemény. Apolozisa a jugoszláv partizánok hősi harcának hazájukért, a fennmaradásukért. Vajjon tudomást vet-e erről Jugoszlávia politikai képviselője és a most alakulóban lévő magyar-jugoszláv kultúrözövetség?

— A legnagyobb mértékben. A Jugoszláv Képviselői Irodalmi szakértője megígérte, hogy tanácsával támogat bennünket és az előadást tulajdonképpen a magyar-jugoszláv kultúrözövetség égisze alatt rendezzük. Meg vagyok győződve róla, hogy ez a produkció nagyban elő fogja segíteni a magyar-jugoszláv megértést és barátságot. Persze ez a politikailag kívánatos cél még nem volna elég alap arra, hogy a »Boszorkánytáncot« előadjam. A legszebb hősköltemény is alkalmatlan lehet arra, hogy színpadon előadják. Balázs Béla darabja azonban tele van drámai kvalitással, olyan feszültséget tud egy kis szobába belesűríteni, hogy csaknem szétfeszíti a színpadot. És ami drámai szempontból a legfontosabb: néhány ember egyéni életén tudja felmutatni egy egész nép, sőt minden kis, szabadságszerető nép érzésvilágát. A kis szobából messze távolok nyílnak a szabad szerb tájak felé, behalljuk a messzi hegyek lélegzetét... tehát igazi drámaíróval kerülünk szembe. Hogy igazi költővel is, azt Balázs Béláról nem is kell külön elmondanunk.

— Mennyiben tartozik ennek a darabnak az előadása igazgató úr programjához? — folytatam a beszélgetést.

— A »máte« szerepénem megszólaltatni minél többször a színpadon, amely a máte-nak foglalatja. Persze nem kizárólagossággal, — hiszen a múlt értékes irodalmá-

ban is reugeteg az aktuális tanulság — de elsősorban. Ez pedig nem könnyű dolog! Mert furcsa, de mégis úgy van: csak olyan darabot lehet előadni, amelyiket megírtak. Már pedig nagyon szűkében vagyunk az olyan jó daraboknak, amelyek csakugyan a kor talajából nőttek ki és mégis kellő távlatot tudnak éreztetni az eseményekkel szemben. *Apolló mentse meg a színpadot az olyan daraboktól, amelyekben vezércikk-ek vagy vezércikkfoszlányok ropognak, robbannak üres sístérgéssel!* Amelyekben nem emberek beszélnek, élnek, lélegzenek. Bizonyos, hogy ennek a kornak az igazi, magasrendű, művészi-párlatú irodalma nagyjábólra csak ezután fog kibontakozni. Majd ha meglesz a kellő távlat az elmé-nyek és a művészi forma között.

— Bizonyára ennek is szerepe van abban, hogy ezen a nyáron a színházak sok elcsépelet, könnyűfajcsújú darabot adtak e ő, amiért a színházakat annyi támadás érte.

— A támadás kissé elhamarkodott volt. Nem magamat védem, hiszen engem nem is ért támadás. Most készülök szezonom harmadik darabjára: mind a három kellő színvonalat mutatott és amire súlyt helyezek, mind a három magyar szerző műve, kettő közülük ösbemutató. De elhamarkodottnak tartom néhányhónapi működés után mérleget készíteni, ítéletet mondani és általánosított kritikát gyakorolni a színházak felett.

— Megtudhatnék egyet-mást igazgató úr további programjából is?

— Kérem. Hogy a magyar vonalon maradjunk, egyelőre még három magyar szerző darabja van a tarsolyomban: *Meller Rózi*, *Török Sándor*... a harmadikat még nem árulhatom el. Ezenkívül: *Bourdet*, *Crommelynek*, egy *Shakespeare*-vigjáték és nyomban a *Boszorkánytánc* után *Scribe*: *Egy pohár víz* című darabját, akarem előadni.

Beszélgetésünkben többek között megemlítettem a *Fényező* szándékát, felvenni a harcot a színházi kritikák befolyásolhatósága és megfizethetősége ellen.

— Ez természetesen csak lelkesen helyeselhetem, — válaszolta Bárdos Artur. *A független és felelősségérzettel megszólaló kritika a színházaknak is obszolút érdeke.* Eltekintve attól, hogy csak a hozzáértés teljes fegyverzetében volna szabad a kritikai tollhoz nyúlni, senki olyannak nem volna szabad kritikát írnia, akit szerzői vagy egyéb érdekek fűznek a színházhoz. Lehetetlen állapot, hogy még az előfordul, hogy egyes színházak alkalmazottai más színházakról kritikát írnak. Van-e inkompatibilitás, ha ez nem az?... Ami pedig a szakértelmet illeti, nem egy kritikus akad, aki nem tudja a szerepet a színésztől, a darabot az előadástól elkülönöztetni, külön meglátni. A színpadhoz, a színész és a rendező munkájához pedig még kevesebben értenek. Sokszor megdicsérik minden egyes színészt és néhány sorral alább a rendezést leszólják, vagy megfordítva. Miben áll hát akkor a rendezés? — kérdezzük. A kritikusnak a színpadi munkát tanulmányoznia kellene, végig kellene néznie néhány előadás felépítését az első próbától az utolsóig.

Vége a szünetnek. Elbúcsúzunk. Azzal a megnyugtató érzéssel hagyom el a színházat, hogy ime a jövő:

a rendező és az író hitvallása... a mindentől független, szabad és a máte-szervesen bekapcsoló program. Ez már megnyugtató, sőt fölemelő. **Perliaky Mária**

Jules Renard Naplójából

A tehetség: mennyiség kérdése. A tehetség — nem egy oldalt írni, hanem háromszázat. Nincs olyan regény, amely ne foghatna meg átlagos intelligenciában, nincs olyan szép mondat, melyet egy kezdő ne tudna felépíteni. Tehát csak tollat kell ragadni, megigazítani a papírost és figyelmesen telcírni. Az erősek nem haboznak. Vergődnek, izzadnak — de célhoz érnek. Elfogyasztják a tintát és a papírt. Mindössze ennyi a különbség a tehetségesek és azok között, akik örökké restek valamit elkészíteni. Az irodalom tele van igavonókkal. A lángelmék a legnagyobbak. Naponta tizennyolc órát gyötrik magukat, fáradhatatlanul. A dicsőség: állandó erőfeszítés.

*

Ha a vitákból a legesekélyebb igazság is kiderülne: kevesebbet vitatkoznának. Semmi sem olyan nyugtalanító, mint rájönni arra, hogy nincs többé mondanivalónk egymás számára.

*

Gyakran támad kedvünk, hogy természetadta családunk helyett irodalmi családot válasszunk magunknak és valamelyik, lelkünk húrjait megérintő mű szerzőjének ezt mondjuk: „Testvérem”.

*

A szellem csak akkor fogad be egy eszmét, ha az testet ölt. Így születnek a hasonlatok.

*

Gautier jellemzései fásasztók. Vonásról vonásra lefesti alakjait, aprólékos és zavarbaejtő részletezéssel. Semmi sem marad a szellemnek. Egy nagy író tévedése, a modern iskola óvakodik tőle. Az író egyetlen találó képszerű szóval fest és nem gyönyörködik a mikroszkóp nyújtotta látványban.

*

Az ékesszólás. A keresztrefeszített Szent András két napon át prédikált ezrekre menő tömegnek. Lenyűgözve hallgatta mindenki, de egyetlen ember sem gondolt arra, hogy megszábadítsa.

*

Az intellektuális élet hasonló az építészeten alkalmazott geometriához. Épen olyan ostobaság a való életet alkalmazni, mint amilyen tudománytalan lenne az egyenes vonalban hinni.

*

A jóbarát hasonló a ruhához. El kell hagyni, mielőtt elkopik, különben ő hagy el bennünket.

*

A szavak a gondolat aprópenzéi. A fecsegők fillérekkel fizetnek, de vannak, akikről mindig aranyat kapunk.

EGRY ISTVÁN:

A FIGARÓ HÁZASSÁGA RENDEZÉSÉRŐL

A Nemzeti Színház felújítja Beaumarchais remek vígjátékát, a *Figaró házasságát*. Ha azt mondjuk, hogy ez lesz őszi szezonunk első bemutatója, nem sértjük meg elődeinket, akik először színrehozták. Új fordítás, új rendezői elgondolás, új szereposztás, új díszletmegoldás. Tehát valóban premier.

A darabot dicsérni felesleges. Világhírű vígjáték. A francia forradalmak egyik legnagyobbhatású szellemi előkészítője volt ez a darab. Bemutatója után a sajtó félreverte a harangokat. Appellált az erkölcsre, a tisztességre, az államhatalom biztonosságára, a katonaság tekintélyére és mindenre, amire egy olyan rendszer hivatkozik, amelynek gazdaságairól lerántják a leplet. A papok kiprédikálták a templomokban. Szóval fellármázták vele egész Franciaországot. A morálcsozók nagyobb szolgálatot nem tehettek volna Beaumarchaisnak. A siker biztosítva volt.

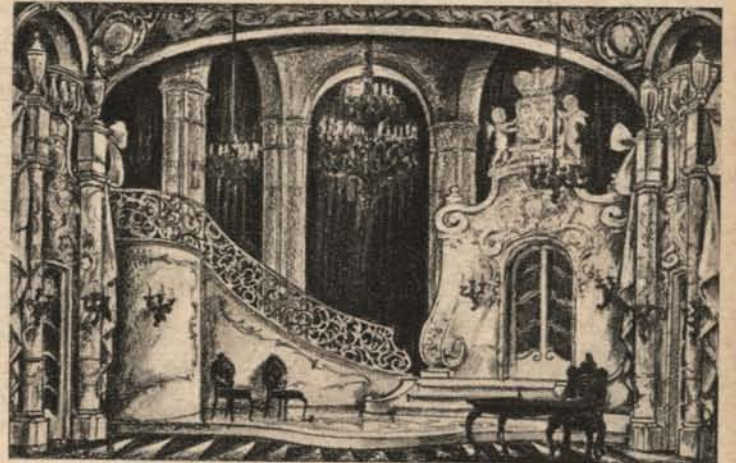
Mi történik a darabban? Beaumarchais letépi az álarcot az emberekről, olyannak mutatja meg őket, mint amilyenek. Mulattató, szórakoztató formában kipellengérezte az ember hibáit, alattomos mesterkedéseit, ostobaságait. Csak amikor kimegy a színházból, akkor veszi észre a közönség, hogy mennyire *félrevezették*. Végig nevette az előadást, remekül mulatott és az előtte lejátszódtott fonákosságokból okult és tanult. A szerzőnek ez volt a célja. A Nemzeti Színház azért választotta első bemutatójának a *Figaró házasságát*, mert programszerűen benne van a színház mai feladata: szórakoztatva tanítani.

Éppen ezért a darab nehéz rendezői probléma. Túlradó vidámság, élénk és könnyed párbeszéd, komikus bonyodalmak mögött kicsendíteni a szerelem líráját, a kisember harcát életéért, megélhetéséért, feleségéért. A hatalmával visszaélő nagyúrral szembeszáll az alulról jött ember összes fegyverével — eszével, szellemességével, ravaszságával, bölcs élettapasztalataival. Amilyen nehéz ez a rendezői feladat, olyan szép is. Az író szándékosan komoly mondanivalóit könnyed, vidám játékban lepergetni. Rózsaszínű papirosba csomagolni

egy mikroszkópot, amelyen keresztül ezerszeres nagyításban mozognak az ember jó és rossz tulajdonságai. A darabból egyformán ki kell hozni a vígjáték pergő, száguldó tempóját és a benne rejlő szociális probléma komor akkordjait. Primhegedűkön játszani az élénk, lendületes, szellemes motívumokat, amelyeket valahonnan mélyről a gondonkák férfias bús hangja kísér. Ha egyetlen vezérszólam vonul végig egy színdarabban, a megoldás természetesen könnyebb. De amikor egy vígjátékban mély emberi problémákat is találunk, akkor vigyáznunk kell,

Varga Máttyás

A *Figaró* IV. felvonásának díszletterve

(Varga Máttyás rajza)

Ungvári László

(Foto: Rozgonyi)

nehogy azok elsikkadjanak. Nem szabad engedni, hogy a színész elsodorja a vígjáték magától értetődő robusztos ritmusa. Holott a *Figaró házasságában* a lendület, az állandóan felfelé ívelő tempó, a rendezés legfontosabb tétele. De a sűrűn előforduló apró drámai motívumok kiemelése is jelentőség bír. Hogy ezt a *kettősséget* sikerült-e jól megoldani, azt az előadás dönti el.

Ezek az általános szempontok. Most beszéljünk a részletekről. Avassuk be a közönséget, hacsak egy szempillantásra is, a rendezés „titkaiba”. Az ember bejegyzí a

rendező-példányba elképzeléseit. Asztalán ott fekszik a díszlet alaprajza is, amelyen elgondolása szerint mozgatja a szereplőket. Csodálatos látvány, amint életre kap a fantázia. Nem kisebb öröm, mint az íróé, aki betűbe öntött figuráit élő eleven emberekként látja viszont a színpadon.

Beaumarchais a rendező formálóképességét alaposan próbára teszi. Például: rengeteg úgynevezett „félre”-beszéd van a darabban. Egyik szereplő mond valamit, amit a másiknak nem szabad hallania. Úgy kell elhelyezni és beállítani őket, hogy a közönség elhigye ezt, ugyanakkor a karzatán is hallani kell a „félre”-beszédet. Az ötödik felvonásban például ötven beszélnek egyszerre „félre”. Mindegyik be akarja csapni a másikat. Este van. Színhely egy park. A szereplőknek három búvóhely áll rendelkezésükre. Két bokor és egy fa. Olyan ügyesen kell elrendezni őket, hogy azt az illúziót keltsék, hogy se nem látják, se nem hallják egymást, viszont a közönség mindezt látja és hallja. Hiába próbálnám itt elmondani, hogyan oldottuk meg ezt a fogas kérdést, nem érnék el vele semmit. Látni és hallani kell. Annyit elárulhatok, hogy *megoldásunk a lehető legegyszerűbb — tehát a legnehezebb*.

A rendezői felfogás helyességét az előadás majd eldönti. Nem akarunk semmi újat, semmi erőszakosan érdekeset produkálni. Csak jót. Mert ami jó, az új és érdekes.

Egrý István

A Tényszerő

A leningrádi Gorkij-Színház Balázs Béla »Égi és földi szerelem« című darabjával nyitotta meg új szezonját.

A Belvárosi Színház szeptember 14-én, pénteken este fél 6 órai kezdettel a Magyar-Jugoszláv Társaság Hisszelőadásának keretében mutatja be Balázs Béla *Boszorkánytánc* című színművét. A bemutató az őszi színházi idény kiemelkedő irodalmi és politikai eseményének ígérkezik. Nemesak azért, mert a nagynevű író első bemutatója a felszabadulás óta Budapesten, hanem azért is, mert a darab tárgyánál fogva az új Magyarország mélyesleges megbeszülését fejezi ki a hős szerb nép iránt. A darab alcíme: Jugoszláv hősköltemény. Hősei két bátor asszony: Milica, a tanítónő és nagyanyja, Bulla Elma és Simonyi Mária alakításában. A »csendes városkát« megszálló tisztiek szerepét Góth Sándor, Dénes György és Halász Géza játsszák. A többi szerepekben Késmárki Kálmán, Szabó Ferenc, Váry György lépnek fel. A politikai, irodalmi és tudományos élet kiválóságai a Hisszelőadás meghívott vendégei. A Magyar-Jugoszláv Társaság nevében dr. Moór Gyula egyetemi rektor, a Társaság elnöke mond bevezetőt.

Kulturszórakoztatás

Újzerű szókapcsolat, hasznos és fontos dolog jelent. Érdemes bevinni a köztudatba. A Fővárosi Népművelési Központ ez évi munkatervéből ragadjuk ki, melyet most adott ki az áldásos intézmény új főigazgatója, dr. Faludi János. A gazdag és sokrétű népművelési programnak azokat az ágazatait foglalja egybe, melyek a »Fényszerő« érdeklődési körével leginkább egybevágnak. Mi mindent ígér a tervezet a művelődésre szorjas tömegeknek a művészetekkel kapcsolatos ismeret- és élményanyagból?...

Elsősorban sok jó muzsikát. Októberben kezdődnek meg a Városi Színházban a vasárnap-délutáni zenekari hangversenyek. Ez a Székesfővárosi Zenekar munkaterülete. A műsortervezettel, melyet *Somogyi László* karnagy *Bárdos Lajossal*, a Székesfővárosi Énekkar vezetőjével egyetértésben dolgozott ki, legközelebb részletesen foglalkozunk.

Lesz egy értékes történelmi hangversenysorozat a Zeneakadémián. »A zene nagy évszázadai« címen, havonta egyszer. Minden egyes műsort egy-egy szakelőadás vezet majd be. Érdekesnek jelentkezik a »Színháték és közönség« címen hirdetett előadássorozat. Lesznek tanulmányi kirándulások múzeumokba, tárlatokba, műtermekbe stb., sőt programba vette a Népművelés a külföldi tanulmányutak rendezését is.

A Városi Színház egyelőre még mozi s csak a vasárnap-délutáni hangversenyeknek tud dohogót adni. De — amint Faludi dr. közölte a sajtóértekezleten — a polgármester már kiírta a pályázatot a színház korszerű átépítésére. Ha ez meglesz, egészen új távlatok nyílnak meg a kulturszórakoztatás számára.

...Az igazság nem propaganda

Beszélgetés Koval Lőrinccei új drámájáról

Kiskocsmá, asztalokon kopott lény, egy-két fáradt munkás, paradicsomos kenyert esznek, előttük hosszúlépés, ebédidő van. Velem szemben kemény szikáralakú, égőszemű fiatalember ül: *Kovai Lőrinc*. Drámájáról beszél, amit a napokban nyújtott át a Nemzeti Színháznak. Hallgatom ezt a lázas, dinamikával telített kereső embert, elcsúsznak körülöttem a díszletek, a nyirkospadozatú ívözsoza, kecskelábú asztalok, a munkába fáradt emberek, meglevenedik előttem az »Ösvény«, amelyen a kisvárosi tanár elindult megkeresni az »igazságot«, a saját igazságát, amely egyéniségének legjobban megfelel.

...a fiatal nevelő valóban ragaszkodik igazságához és minden propaganda, minden meggyőződés, minden rábeszélés nélkül jut el bizonyos megállapításokhoz.

Ezek a bizonyos »megállapítások« nem süllyesztek darabját propagandafüzi iránydarabba?

Az igazság nem propaganda. Sokféle az igazság. Az egyik igazság esetleg a legnagyobb igazságtalanság, vagy halál a másik számára. Én azoknak az igazságot akarom színpadra vinni, akik tudnak szenvedni és akarnak harcolni egy etikai eszméért. Mindenesetre vigyázzam, hogy semmilyen értelemben ne írjak propaganda-darabot.

Darabomban a hétköznap, a szürkeség, a korlátoltság, az egoizmus ellen akarok harcolni. Remélem ez a harc eredményes lesz, s hogy a nézőközönség észreveszi azt az igazságot, amelyet senki ki nem mond, amelyet a főszereplő senkitől nem hall és amely mégis vonz és taszít mindenkit, aki csak ebben a színdarabban a színpadra lép.

A szlávok és magyarok, a nyugat és kelet, a polgár és proletár kérdése szintén egyik alapélete *Kovai Lőrinc* darabjának, az »Ösvény«-nek.

Ahogy a darab tartalmából látom, — felvidéki fiatal tanár útkeresése, megpróbáltatásai s az »Ösvény« végén magáratalálása — vagyis saját küzdelmes életét vitte színpadra.

Arról igazán nem tehetek, hogy én is tanár voltam s én is az igazságot keresem, — mondja *Kovai Lőrinc*.

Köbányal György

A Tisza költői

A Tisza költészete szólal meg azon a műsoros estén, amelyet Vásárhelyi Júlia rendez szeptember 16-án a Zeneakadémia kistermében. Juhász Gyula, Móra Ferenc és Balázs Béla versei, valamint Lányi Viktor Móra-versekre szerzett dalai szerepelnek a műsoron. Vásárhelyi Júlia a szegedi költőkről mond bevezetőt.

Sarközi György, a tragikusan elhunyt, kitűnő költő »Dózsa György« című történelmi drámájának ősbemutatóját munkásszínháziak tartották meg. A kommunista párt pestszentlőrinci szervezetének kulturozó csoportja adta elő először a költő több évvel ezelőtt írt parasztdrámáját. Hatalmas szabadtéri színpadon munkásszínháziak adták elő a kitűnő darabot, rendkívüli sikerrel. Voltna, ha ezt az értékes művet és kitűnő előadást a színház igazi értékei iránt érdeklődő legszélesebb rétegei is megismerhetnék!

PESTI SZOBOR AZ OST

A Szabad Nép Kabaré, amelyet *Pásztor János* és nap-nap után óriási sikere szünet megörökítette a ferences pályafutását karikírozó pár színészi képességei mellett mes tréfáknak, amelyek az arctében nevetetik meg esteként rövidesen egyik pesti friss műsorával.

Tisza költői

ltészete szólal meg azon a műsoros
et Vásárhelyi Júlia rendez szc
n a Zenekadémia kisterméb
a, Móra Ferenc és Balázs Béla v
Lányi Viktor Móra-versekre szer
zerepelnek a műsoron. Vásárhelyi
edi költőkről mond bevezetőt.

zi György, a tragikusan elhunyt
költő »Dózsa György« című tör
drámájának ősbemutatóját munkás
zők tartották meg. A kommunis
tszentlőrinci szervezetének kultúr
ja adta elő először a költő több évve
rt parasztdrámáját. Hatalmas szabad
pardon munkásszínházok adták el
ő darabot, rendkívüli sikerrel. M
na ezt az értékes művet és kitűnő elő
színház igazi értékei iránt érdeklődő
sebb rétegei is megismerhetnék!

Egy dudás két csárdában

A dudás, kinek neve Svanda, egy nálunk még nem játszott cseh opera hőse. A modern népi szellemű operát Weinberger Jaromír komponálta, nem pedig Smetana Frigyes, aki ugyan szintén cseh volt, de nem a »Svanda, a dudás« szerzője, hanem »Az eladott menyasszony«-é. Mindkét művet ideai műsortervébe vette az Operaház, az elsőt, mint újdonságot, a másodikat, mint régóta várt felújítást. Ezt így, tehát helyesen, meg is írta a »Fényező« augusztus 16-án megjelent 4. számának Faliújságja. Csak azért állapítjuk meg újból a pontos tényállást, mert multheti számunkban elírásból származó téves közlemény jelent meg, mely a Svanda szerzőségét Smetana mester nyakába varrja. Pedig ő teljesen ártatlan a dologban, hiszen a lexikon tanúsága szerint meghalt már 1884-ben (hatvanéves korában), vagyis tizenkét évvel Weinberger születése előtt.

A Nemzeti Segély az Angolparkban előadást rendezett a gyermekeknek. Képek a nézőtérről

Szerzői jogi egyezmény a Szovjet-Unió és Magyarország között

A Szovjetunió és Magyarország között a múltban nem állott fenn szerzői jogi egyezmény. Ezt a hiányt óhajtja kiküszöbölni a Szinpadai Szerzők Egyesülete, amikor most ajánlatot tett a szovjet szerzők jogait védő szervezetnek olyan értelmű megállapodás létrehozására, amely kölcsönös jogvédelmet nyújt majd a két nép íróinak. A Szovjet részéről máris megtörtént a megállapodáshoz való elvi hozzájárulás és így semmi akadály, hogy az a közeljövőben formailag is létrejön. A Szinpadai Szerzők Egyesülete elhatározta, hogy a szovjet írók Magyarországon előadott darabjai után még az egyezmény megkötése előtt kiutaltatja az esedékessé vált szerzői jogdíjakat.

Bemutató a Keskenyfilm Szövetségben

September 7-én nagyszerű filmbemutatót rendezett a Magyar Keskenyfilm Szövetség. A magyar közönségnek a keskenyfilmek iránti érdeklődését bizonyítja, hogy az előadást ezúttal is szűfőt nézőtér előtt tartották meg. Elsőnek az »Amerika világa« című sorozatból »Az acél városa« című filmet vetítették, amely Youngstown városának hatalmas ipari üzemét és dolgos hétköznapjait ismerteti. A másodiknak b' »muromant« káját mutatja meg. Utána a három legújabb, repülőgépen most érkezett filmhíradó pergett le a közönség előtt. A mindvégig érdekesítő előadást Páncsél Lajos ismertető előadása vezette be. aki előadása végén azt az életrevaló ötletet vetette fel, nem lehetne-e a keskenyfilm az amerikai stúdiófilmek pótlásaként felhasználva, a magyar filmgyár és művészeti színterének emelésére szolgáló eszközként felhasználni.

PESTI SZOBOR AZ OSTROM ELŐTT, AZ OSTROM ALATT ÉS AZ OSTROM UTÁN

A Szabad Nép Kabaré műsorának egyik legsikerültebb száma a black-out-sorozat, amelyet Pásztor János és Pártos Géza, a Nemzeti Színház két kitűnő színésze játszik el nap-nap után óriási sikerrel a fővárosi és pestkörnyéki üzemek dolgozói előtt. Fényképésznünk megörökítette a feni kis villámtréfát, amely az egyik gicces pesti szobor siralmas pályafutását karikirozza. A képek magukért beszélnek és a Pásztor-Pártos művészpár színészi képességei mellett, kettőjük ötletgazdagságát is dicsérik. Ők a szerzői a szellemes tréfáknak, amelyek az ugyancsak általuk komponált opera- és drámakarikatúrák kíséretében nevettek meg estéről-estére a kabaré közönségét. A Szabad Nép Kabaré egyébként rövidesen egyik pesti színházban is bemutatkozik egész estét betöltő és mindvégig friss műsorával.

SORREND KÉRDÉSE

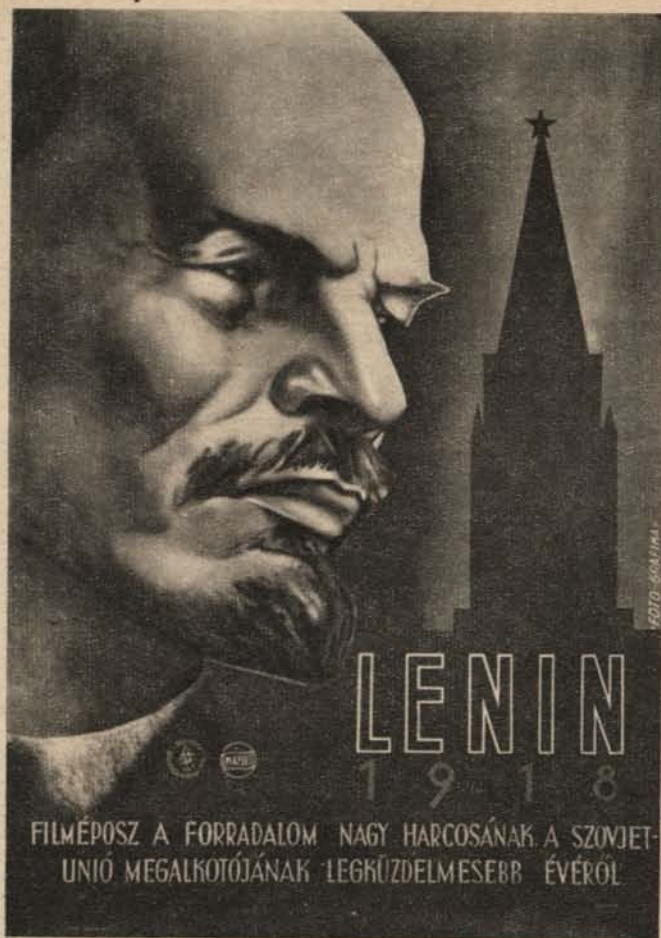
A dízőz verset írt és elküldte a slágerkomponistának, hogy zenésítse meg. A kézírathoz a következő levelet mellékelte:

— Küldje a dalt postafordultával. Ha jó, csekk meg.

Másnap megérkezett a válasz:

— Küldje a csekket postafordultával. Ha jó, dal megy.

A Lenin-film plakátja

Készítette a »Fotografika« reklám-műterem. (Rozgonyi Klári és Kornai Tamás reklámművészek), Budapest, IV., Váci-utca 11 b. A plakát oly nagy sikert aratott, hogy Moszkvából is kivitték

Lukács György a művészi realizmusról és a művészi szabadságról

A Moszkvából legutóbb hazatért magyarok közt van Lukács György professor, aki a Tanácskormányban közoktatásügyi népbiztosi állást viselt, azután emigrált. Fontos szerep vár rá a demokratikus Magyarország szellemi életében. A budapesti egyetem meghívta az esztétikai tanszékre, így néhai Beöthy Zsolt örökét veszi át. De kibővített hatókörrel, mert általános esztétikán kívül kultúr-bölcséleti problémákkal is fog foglalkozni előadásában.

Lukács György bemutatkozása a nyilvánosság előtt már meg is történt, azon a műsoros nagygyűlésen, melyet a Magyar Kommunista Párt művészei rendeztek a Zeneakadémián. A világhírű marxista szelleműdős rendkívül érdekes előadása volt az első hivatalosnak és hitelesnek tekinthető megnyilatkozás, amelyből megtudhattuk, hogyan kell értelmezni a manapság nálunk sokat vitatott *művészi realizmust*, a Kommunista Párt esztétikai felfogásának és programjának alapvető tételét. Fölöttébb megnyugtató, sőt főlemelő értesülést szerezhattunk arról, *miképpen értik és valósítják meg a Szovjetunióban a művészi sza-*

badság elvét. Csak egy tilos ott — és ez az egy legyen tilos a demokratikus Magyarországon is — : a reakció, a fasizmus nyílt vagy burkolt szolgálata, bármilyen finom, vagy akár túlfinomult művészet leplezze azt. (Hát még a rossz giccs!) Ezen az egy korlátozáson belül minden egyéb szabad, — mondotta Lukács — kiki azt írhatja, festheti, zenélheti, viheti színpadra vagy játszhatja színpadon, amit a teljes emberi igazság átéléséből fakadt ihlete sugall.

A nagygyűlés lefolyásáról bőven beszámolt a napisajtó. *Kállai Gyula* logikus és hatásos választási propagandabeszéde vezette be a műsort, melynek keretében pártbeli írók és művészek hitet tettek kommunista meggyőződésükről, pártunkivüliek pedig — köztük *Zilahy Lajos* és *Böszörményi Béla* — rokonérzésüket fejezték ki. A muzsikusok mesterségük nyelvén szólhattak a tárgyhoz. A Székesfehérvári Zenekar, *Somogyi László* karnagy vezetése alatt Beethoven Egmont-jával remekelt. Ily megkapó felfogásban, ily tökéletes kivitelben ritkán hallottuk a nyitányt.

Moszkvai színházi helyzetjelentés

a színi idény megindulásáról,
három új moszkvai színház megnyitásáról,
a moszkvai Shakespeare és Wilde előadásáról
és az eredeti szovjet bemutatókról

Moszkva, szeptember hava.

Budapest sok évtizedes egysíkú tájékozottság után elsősorban vetéti pillantását kutatva, kíváncsian Keletre, Moszkva színházi és szellemi élete felé.

A „Duna királynője“ csak potorkálva jár a művészet útjain s keresi új önmagát a fizikai összeroppanást kísérő szellemi válság után, de Moszkva töretlenül-teljesíti kultu-

rális küldetését. Érdekes és érdemes tehát egy pillantást vetni a számunkra eddig idegen, sőt titokzatos világáros most meginduló őszi színiidényére, az elsőre, amelyről a magyar közönség a felszabadulás óta tájékozódhat. Több moszkvai színház a nyáron át is játszott, — olvashattuk a Budapestre érkezett szovjet lapok műsorait — de a hagyományos színiévad csak most nyílt meg, amidőn — augusztus végén és szeptember elejére — Thália csaknem minden moszkvai temploma megnyitotta már kapuját.

A moszkvai Nagy Operában (Balszj Tjatiár) és balettszínházban — ahol a külföldi előkelőségeket galaelőadásokon vendégelik meg a szovjet kultúra színe-javával — az operarajongók újra gyönyörködhetnek hazafias dalművekben, *Borodin*, *Igor herceg*-ében s — hogy a nyugati zeneköltés gyöngyei is csilloghassanak — új rendezésben Bizet „Carmen“-jét is felelevenítik. Ebben a színházi idényben mutat-

ják be először *Szergej Prokofjev* két új táncjátékát. A „moszkvai színlap“ — a különböző okok miatt egyelőre még szerény kezdeti stádiumban tartó magyar-szovjet kulturális kapcsolatok miatt — ismeretlen neveket és címeket tüntet fel, de Prokofjev neve nem új előtűnt. Rimszki-Korszakovnak ez a meselelkű tanítványa — aki úttörő újítással hozza közelebb a zeneírást a zenekedvelőkhöz — állandóan szerepel a magyar rádióban eredeti

hangfelvételeken s csak az elmúlt napokban hallhattuk a Károlyi-kertben gyermekek részére komponált szimfonikus meséjét, a „Péter és a farkas“-t. Első új baletje a meséből alkalmazott *»Hamupipőke«*, a második a shakespearei tragédia nyomán költött *»Romeo és Júlia«*. Utóbbit eddig csak a leningrádi operában és balettszínházban játszották. Mindkét balett címszerepét a híres *Galina Ulanova*, a szovjet nép művésze alakítja.

Megkezdődött a színiévad a moszkvai „Malij Tjatiár“-ban is, Oroszország legrégebb színpadán. Az évad kiemelkedő eseményei lesznek a Shakespeare ciklus előadásai. Most folynak a „Malij“-ban *Nikolaj Pogodin* modern szovjet színiiró új darabjának a

próbái is. Címe: „A világ teremtése“ s azt mondja el és ábrázolja, hogy miként ébredt újjá egy a német megszállás lidérces elnyomatásából felszabadított szovjet város.

Alexej Tolsztoj utolsó darabjával, a „Kemény évek“-kel nyit a Művész-Színház. A darab Rettenetes Ivánnak, a pompásan megfilmesített cárnak utolsó éveit döbbenti a nézők elé. Ugyanitt mutatják be elsősorban *Oscar Wilde* „Eszményi férj“-ét is, új fordításban.

Moszkvára nem igen mondhatjuk el, hogy „inter arma silent Musae“, de hogy a győzelem kivívása még sarkalóbban hat a művészetekre, annak bizonyossága, hogy a szovjet fővárosban három új drámai színház nyílik meg 1945 őszén. Az első a „Prayda“ című lap kultúrpalotájában. Igazgatója *Borisz Baboskin*, a „szovjet nép művésze“, az ismert filmszínész, aki a „Csapajev“ című filmben a címszerepet alakítja. A „Sztálin“ gépkocsigyár kultúr-házában évek óta működik egy kis-színpad *Ivan Moszkvin*, a nép művészenek vezetése alatt. Az eddig is itt játszott együttesből áll össze egy új drámai színház társulata. A harmadik új színház most épül, de rövidesen ez is megkezdí a művészet szolgálatát Moszkva Sztálin-nyegyedében, 1100 személyt befogadó nézőtérrel.

Egyedi Béla

HŰSÉG

Veled játszó ma sok van,
S te, kedved leve sokban.
Meglátni sem akarsz.
Elrejtve közeledben
Állok elűzhetetlen,
Ajkam jéggé meredten
S areom dermedt vas-are.

Ki szívesen mulattat,
Nyugodtan itt maradhat,
Egyik se bír velem.
Uj hódolók jöhetnek,
Egytől se rettenek meg,
Hű öre én szivednek,
Biztos, hogy elnyerem.

Leszel te összeroppant,
Pelyvába hullt, kilobbant,
S köröfted senkisé,
Akkor jövök merészen,
Aratni, győzni készen,
S e két vasizmu kézen
Prédám sötét hajómról elviszem.

MÁS

Volt ez az élet egyszer az enyém,
A fenyvesek mind benneáltak,
Partok suhantak, álomtól ziláltak,
S erdőben furesán felhördültem én —
Volt ez az élet egyszer az enyém!

Hol partok tűntek, álomtól ziláltak,
Felhő s nád közt a víz mit hova vitt?
Hol is vagyok — s még hallok hangjait
A csónakoknak, mik nevetve szálltak,
Hol partok tűntek, álomtól ziláltak.

Hol is vagyok — s még hallok hangjait
A köves útba süppedt fogatoknak,
Gesztenyefák és lámpások susogtak
Még és szavak — de hol van nyoma itt?
Hol is vagyok — s még hallok hangjait?

Gesztenyefák és lámpások susogtak
Még s egy derűs raj pihegett felém.
Egy haj s egy járás bennem fölragyogtak.
Oh, öröklét! — S megőrzöm híven én,
Hogy volt ez élet egyszer az enyém!

A JÓ EMBER

Erős kezével esillagot igazgat,
Markában tartja, mint diót, a Földet,
Area köré szent nevetés fonódik,
A lénye hare és lépte diadal.

Amerre csak jár és kinyújtja karját
És zsarnokín lemennydörög a hangja,
Szertetőrik az élő jogtalanság
És isten lesz s egy minden meglevő.

Legyőzhetetlen könnye van a jónak,
Vize a létnek s téglá a világhoz,
Hol könnyei, a jó könnyek lehullnak,
Klég s magához tér a forma mind.

Nines düh hasonló sehol az övéhez.
Élete máglya, azon áll kevélyen,
S lábainál tűzkigyó tekerődzik,
Az ördög, akit halálra tiport.

S hogy elmegy, röptét két angyal vigyázza,
Fojtát a messzi szférákba merítve,
Ujjongva ordít tűzben és aranyban
És mennydörögve paizsára esap.

Mari néni és a könyvtár rendezés

Irta: KÁLMÁN JENŐ

A napokban a fasiszta könyvek hivatalos jegyzékével a kezemben, nekiálltam, hogy végleges rendet teremtsék a könyveim között. Sajnos, nincs valami sok: a felét még tavaly betaposta Kollósváry-Borosa. A feleségem, hogy a polcok megittkult fogazatát beplombálja, használatból kiment telefonkönyvekkel, ócska menetrendekkel és más könyvformájú vacakokkal próbálta eltüntetni a hiányt. Így aztán nem nagyon csodálkoztam, amikor Maurois és Thomas Mann művei között egy vaskos díszkötésű kötetre bukkantam, amely aranyos betűkkel ezt a büszke címet viselte homlokán:

Mindig nagy véleményemmel voltam nőfróink szellemi kiválóságáról, de megvallom, Mari néni nevével most találkozom először. Vajon ki lehet ez a kitűnő hölgykolléga, aki balkezeben főzőkanállal, jobbkezeben frótollal szolgálja a gyomrot és a kultúrát, a test és a szellem javait? A jegyzékben, amint látom, nem szerepel a neve, a mű tehát kétségkívül joggal foglal helyet a polcokon, ahol a hazai és külföldi írásművészet legkiválóbbjai adtak egymásnak találkozót.

Úgy gondoltam, méltánytalan lenne Mari néni kihallgatás nélkül kigolyózni. Goethe, Herbert Spencer, Shaw, Móricz Zsigmond, Kosztolányi és Anatole France társaságából. Megpróbáltam itt-ott beleolvasni művébe és csak úgy talátozva fel-lapoztam a »Roueni kacsá« című fejezetet, amely így kezdődik:

»Voltaképpen nem volna szabad levágni, hanem a nyakát kellene kitekerni, hogy a vére benne maradjon.«

Első pillanatban azt hittem, hogy tévedek. Mari néni talán nem is szakácskönyvet, hanem valami izgalmas detektívregényt írt. Részvétellel tünődni kezdtem, mit véthetett a szegény roueni kacsá, hogy szerzőnőnk ilyen kegyetlen, közép-kori halálnevet kíván neki? Talán a megszállás alatt partizán volt és szabotázs-cselekményeket követett el a németek ellen? De nem. A roueni kacsá éppen olyan közönséges szárnyas, mint a miénk, csak az elkészítési módja más. Mari néni gyengéd lelkére vall azonban a következő mondat: »De én ezt nem bírom, (már t. i. a nyak-kitekérést) és levágva is nagyon jó.«

Fokozódó érdeklődéssel merültem az olvasásba és mivel éppen a madárvilág került terítékre, belemélyedtem a »Kocsányozott fogoly« című részbe, amely ismét egy szubjektív megállapítással kezdődik:

»Ezt olyan házakhoz ajánlom, ahol a férj vadászni jár...«

Mintha egy régi, pikáns francia vígjáték címét olvasnám: »Mikor a férj vadászni jár.« Hál' Istennek, itt nincs szó hitvesi ballépésekről és más könnyű kalandokról. Mari néni olyan férjekre gondol, akik a lelőtt foglyot effektíve hazahozzák, ha nem is a tarlóról, de legalább a vadkereskedésből. Idáig tehát a könyvet nem lehet fasisztának minősíteni, még azoknál a fejezeteknél sem, amelyek a rákról szólnak, holott tudvalevő, hogy a rák a legreakciósabb állat: mindig hátrafelé akar menni.

Viszont bármennyire sajnálom, feketézésre való csábítás miatt mégis meg kell bélyegeznem Mari néni könyvét, mert lépten-nyomon ilyen felszólításokat tartalmaz: »Végy nyolc tojást, huszonöt deka vaját, tíz evőkanál cukrot, húsz deka csokoládét. Mit gondolsz ez a Mari néni, lopom én a pénzt?«

Felháborodásom akkor hágott a legmagasabb fokra, amikor elolvastam az »Assiette á la Kaci« című részt. Ez így hangzik:

»Pácolj puhára egy kiló borjúhúst (csekélység, egy kilót mindjárt!), azután

vágd apró kockákra. Vajból és lisztből készíts fehér rántást, engedd fel két deci jó, tehát asztali borban és levével a tűzről, keverj el benne hat deci tejtelt, valamint tíz kanál reszelt sajtot. Egy kis karfiolt rózsáira szedve, valamint négy deci zöldborsót főzz puhára és keverd össze a hússal. Vágd ki tizenkét kis főtt kalarabé belsejét, töltsd meg tisztított, vagdalt, sózott borjúvelővel, amelybe előbb négy nyerstojást keverj el.«

Nem tudom, ki lehetett ez a rejtélyes Kaci, aki a borjúhúst ilyen költségesen kedveli. Annyi kétségtelen, hogy én a közeljövőben nem követem példáját. Inkább valami hozzámillióbb menüt keresek Mari néni könyvében. A betűrendes tárgymutatóban már meg is találtam. Címe: »Kolduslepeny«. Ez igen! Már az elnevezése miatt is ajánlani merem minden barátomnak. Ime: »Négy tojás sárgáját kilenc kanál cukorral habosra verek. Öt kanál lúdsírt, húsz kanál lisztet, négy tojás habját és vaníliás sütőport keverek hozzá. Megsütöm, gyümölcsleppel bevonom, felszelelem és kész a kolduslepeny.«

Amint látható, megoldást nyert Budapest nincstelenjeinek élelmiszeri kérdése. Felebarátaim, egyetek koldusleppényt a la Mari néni. Én, sajnos, lemondtam róla, mert találtam a könyvben egy még inkább nekem való ételt: fogast spárgával.

A használati utasítást már meg se néztem. Az előszobában van fogas, remélhetőleg spárga is akad valamelyik fiókban.

NYILATKOZOTT A SASFIÓK

Rendkívüli élményben volt részem az előbb. Megjelent előttem az éjszaka csöndjében a Sasfiók, Napoleon ifján elhunyt gyermeke, — polgári nevén Ferenc Károly reichstadti herceg — hogy nyilatkozzék a magyar újságolvasó és színházbajáró közönség számára. Nem nehéz szóról-szóra, az igazságnak teljesen megfelelően közölnöm beszélgetésünket, mert hiszen java részét, mint nyilatkozatot, amúgyis jegyeztem gyorsírással. Ime.

A SASFIÓK (megjelenik):

Te író vagy?

ÉN: Olyasmi. Parancsolj, hercegem.

A SASFIÓK (mosolyogva):

Csak kérek... És ha nem zavariak, persze...

ÉN: Nem!

A SASFIÓK: Azt hallottam terólad..., hogy tollad jól forog... s hogy bátran írsz..., kimondod...

ÉN: Amit csak gondolok!

A SASFIÓK (lovagló-ülésben leül egy székre:)

Jó helyre jöttem, látom... Nos, hadd tárom ki hát...

De eljarettát kérek... Mit szívsz?

ÉN: Symphoniat.

A SASFIÓK:

Köszönöm... Khö..., khö..., ejnye... No semmi..., megszokom...

Még jobb is, mint az égl..., az esupa odkolon...

Kérésem ez: közöld te a közönséggel itt:

eszem megjött..., elhagytam bohó allure-jeit gyermekségemnek, s annak, minőnek engemet

Rostand kollégád (pardon!) kipellengérezett.

S nem bírom, hogy ma is még olyanok lássanak...,

s mit régen megvetek már, azért esodáljanak!

ÉN (elhűlve:)

De mi az, amit megvetsz, és milyen ok mián?

A SASFIÓK (feláll:)

Több is van. Ird... Az első: a kritika-hány.

ÉN (megáll a kezében a ceruza:): A kri-...?

A SASFIÓK: ...-tika hiánya!... Van könyved?... Add ide...

ÉN (a könyvszekrényénél:)

Keresem... Nem találom... De várj csak..., izibe...

A SASFIÓK:

Ej, hát a Magyar Könyvtár..., sárga papír fedl...,

mert itt, ha jól emlékszem, a Lampel adta ki...

ÉN (megtalálom a könyvet:)

A SASFIÓK:

Hát nézd..., akárhol üsd fel...

ÉN (feltűnve:): Megvan: 'Atyámat látom...'

A SASFIÓK:

Na, lám..., s ugye, dícsérem?

ÉN: Sőt...

A SASFIÓK: Istenként imádom!

S ez így megy véges-végtl..., egyszer se jut eszembe,

hogy másképp is nézhetnék az emlékével szembe!

Ielnoútként, okosabbként..., a jót szeretve, ám

hibáiról kimondva fíúí kritikám...

Nem élesen, nem bántón..., mégse hallgatva el...,

s csak annyira esodálul, amennyit érdemel!

De én, mint báb, fajankó, akármit tett, azon

rajongva ájuloztam: 'Ó, Schönbrunn..., Malmson..., te

Kezdve a legkisebbik gombján..., a kis kalap...,

a vállrojt..., meg a mellény..., vagy egy szalagdarab...,

keze tartása..., minden...: csak esodálatba vitt —

az autogramja, mit odakanyarít...

S jaj, utánozni vágytam, miként' egy kis mald...

Még azt is megcsodáltam: orrát hogy fújja ki...

ÉN: E változás valóban...

A SASFIÓK: Meglep? Csodálhatod?
(Magára mutat.)

A herceg Szent Ferencől egy-két leckét kapott!

ÉN (részmelek:)

Védőszentel!

A SASFIÓK (helyreigazlt:): Barátom! — A szégyentől remeg

a lelke: tetszett nékem, hogy szabad emberek

reszkettek az atyámtól!... S tetszett: a kis hamis

játszott, komédiázott..., szóval: akarta is.

Szemöldökét ráncolja..., ordít..., tükörbe esap...,

s azt hiszi: esászár... Tudjuk: önnön szívébe' rab.

S én balga l, ájuloztam: 'Mily fenséges, dicső!'

Ma már csak...

ÉN (jegygek:): Nos? Ma már csak...?

A SASFIÓK: Csak nevetséges 6.

ÉN: Szenzáció lesz!

A SASFIÓK: Van még tovább is, csak jegyezd.

Főképpen azt szégyenlem: sose kérdeztem ezt:

az atyám diadalra diadalt halmozott,

de az emberiségnek — milyen hasznot hozott?

Mert azt haszonnak mégsem fogadjuk el talán,

hogy egy-egy gránátosa (véres lyuk oldalán)

halódva megláthatta, amint egy dombon állt,

s holtak felett elnézve — dicsőséget zabált,

ő meg elhőrhöghette a véres homokon,

a lelkét is kinyögte: 'Éljen Napoleon!'

Demokrata államfőnek másban kell kígyúlni,

mint kegyesen gránátosok füleit elbálni...

ÉN meg szajkóztam egyre: 'Dicsőség..., diadal...,

és sose gondoltam rá: a milliónyl jaj

nem dicsőség de szégyen — világraszóló büntett,

ha senki se mondhatja: 'Megváltottál hennünket!'

ÉN: S ezt Szent Ferenc okozta?

A SASFIÓK: Meg Tolsztoj..., meg Madách...

Sas lett a sasflókból..., s nincs már előtte rács.

Nem pislog talmi fényre..., nem bámul kalapot...

nem véreslángú fáklját..., hisz látja a Napot!

Jaj — őt neveztem Napnak!, én bamba l, Napnak!, őt!

Úgy szégyellem magam most a Szent Jóság előtt!...

Megírod?

ÉN: Meg.

A SASFIÓK: S kiadják?

ÉN (csodálkozva:): Miért ne, hercegem?

A SASFIÓK (hebeg:)

Miért?... Csak úgy... Valami olyant mondtak nekem,

hogy nálatok cenzúra..., Gestapo..., és hogy a

zsarnokság ellen író többé nem ír soha.

ÉN (nevetve:)

De hiszen mludez elmúlt! A zsarnokság halott!

Hol élsz te, Ferenc Károly? Egy más világban?

A SASFIÓK (eltűnőben, egy kissé szégyenkezve:): Ott.

CSAK BABONA

Irta: Királyhegyi Pál

Valljuk be férfiasan: a babona — női dolog. Biztos, hogy nők találták ki, mert nincs benne logika, mert nem kézzelfogható, mert okosságánál és logikánál bonyolultabb, érzékenyebb, semmiféle eszközzel le nem mérhető ösztönt követel, ami csak nőies nőkben és nőies férfiakban található.

*

A babona örökkévaló, ellene harcolni felesleges és reménytelen, mert logikátlanágában és értelmetlenségében is megbízható, míg a valóságos élet ködös, szétfolyó, misztikus, tele értelmetlenséggel, valószínűtlenséggel.

Kétféle babona van forgalomban: magán- és közbabona. A közbabona az, ami minden részén a világnak megtalálható, mint a szerencsétlenséget hozó tizenhárom szám, a lekopogás, a kalap az ágyon, ami szerencsétlenséget hoz, vagy a hetes, mint szerencsés szám.

A magánbabona az, amit az ember önmagának talál ki, saját használatra. Egyik nőismerősöm szerint például korán reggel, férjtől verést kapni rossz jel és esetleg az egész nap elromlásával járhat. Rossz jelnek tekinti az illető hölgy azt is, ha kártyán elveszíti minden pénzét. Főnyereményt megütni, egyesek szerint, jó ómen.

*

Egyéb, furcsa magánbabonák: idézést kapni az Andrássy-út hatvanba, reggel kilenckor, a kilences szám miatt, rossz jelnek számít. Ugyancsak a rossz ómenek közé számítandó a hirtelen megbetegedés, vagy halál, pénteki napon, öngyilkosság, hétfőn, szerelmi csalódás, kedden, új estélyi ruha leöntése paradicsommártással, szerdán, vagy a férj váratlan hazatérése — bármikor.

*

Vannak foglalkozási ágak, amelyeknél a babona olyan része a mesterségnek, mint a szabónál az olló, kecskénél a szakáll. Ilyen foglalkozás például a színészet.

Nincs színész a földön, aki leesett szerepre rá ne lépne, aki premier előtt ne félne a jókívánságoktól, aki pénteken és tizenharmadikán elfogadna szerepet (gázsit szabad), aki ne tartaná tehetségtelennek a kolléganőjét, aki ne örülne, ha rosszakat írnak az ellenővőre, aki ne beszélne szívesen és szeretettel a naiva gyerekeiről, csak azért, mert imádja a nagyobbacska gyerekeket.

*

A babonában az a szép, hogy hinni kell benne vakon és nem szabad törődni a tényekkel. Rengeteg olyan általános babona van forgalomban a világ minden táján, amelyeket hiába cáfol meg az élet percenkint, nem használ.

Ilyen babona például az, hogy a bohócnak meghasad a szíve, mert mást

szeret a nő és rajta csak kacog, kacag, mint macska szokott az egerrel. A tény ezzel szemben az, hogy a bohócok, éppen mesterségüknél fogva vidám emberek.

Egyéb babonák: Minden kocsmáros kövér, minden bankár kegyetlen, a diplomata, diplomatikusan mosolyog, a levegő ózondús, a női lélek rejtélyes, a detektív pipázik és nem fogja el a nyilasokat, a gazdag ember boldogtalan, a bűnöst utoléri végzet, a szorgalom megtermi gyümölcsét; úr, ír.

Holott!

*

A férfibabona azt tartja, hogy küzdeni kell a babona ellen. Miért? Annyi minden van, ami ellen küzdeni kellene és nem küzdünk, mert reménytelen. Itt van például, teszem azt, az emberi butaság, ami ellen egy elenyészően parányi kisebbség próbál harcolni, minden eredmény nélkül. Ezek a harcok abból a tévedésből indulnak ki, hogy az ember boldogságra született és minden eszközzel, tűzzel, vassal, beszéddel, írással boldoggá kell tenni őt, mert boldogtalan.

De minden ember másban látja a boldogságot. Az alkoholista az alkoholban, a kokainista a kokainban, a masochista a masochizmusban, a fasista a fasizmusban.

Ilyen furcsák a férfibabonák. Boldognak lenni? Minek?

BEMUTATÓ A BÁBSZÍNHÁZBAN

A színművészet történetét kezdetétől napjainkig végigkíséri a bábszínháték. A vásári komédiázástól az udvari körök nemes szórakozásáig minden kor minden társadalmi rétegében találkoznak az emberi sorsot példázó mozgatót bábuk játékaival. Goethe gyermekkorának egyik legnagyobb élménye a nagyapjától kapott bábszínház volt. A költőfejedelem részletesen kifejti önéletrajzában, mennyire fejlesztette képzelőerejét a kis színház, amelynek alakjait maga költötte szöveggel keltette életre.

A modern bábszínháték az örök mese és a személytelen színesi produkció összehangolásával emelkedett újra arra a művészi rangra, amely régi, elevenebb képzelőerejű korokban költői fényvel vette körül a bábjátékot.

A bábszínháték művészi értékét ismerte el Hont Ferenc, a Színművészeti Akadémia igazgatója, amikor Rév István, újra megnyílt budapesti bábszínházának bemutató előadásán bejelentette, hogy a magyar színésznevelés legfőbb helyén, az Akadémián a bábszínhátásznak is tanszéket nyitnak.

— Az emberek nem tudják elképzelni a valóságot, — idézte Hont Ferenc Shaw szavait — a bábszínház

pedig felszabadítja az elsatnyult vagy elnyomott képzelőerőt.

A bábszínház művészi értéke és társadalomnevelő hatása oly nagy, hogy megérdemli nemcsak a közönség szeretetét, hanem az állam támogatását is.

Rév István, a budapesti bábszínház megalapítója és lelkes művészeti igazgatója, másfél évszázados hallgatás után kitűnő új műsorral mutatkozott be. A miniatűr színpadon pergő tréfák, egyfelvonásosok hiánytalanul keltik fel a nézőben a játék illúzióját és a művészi szórakozás örömeit.

Akik még némileg idegenkednek a bábszínházról, azoknak figyelmét felhívjuk a színpad alatt láthatatlanul működő színészek tökéletes beszédtechnikájára. Gyönyörűség hallgatni, ahogy az apró bábuk természetesen, legmerev mozdulatait folyamatos játékká oldja fel a színészek gazdagon árnyalt, sokszínű beszéde. Bizonyára nem könnyű manuális feladat kiküszöbölni a mozgatót bábuk kezdetleges darabosságát, de még nagyobb érdem ezzel a kézügyességi mutatvánnyal egyidejűleg a játék értelmét kidomborító beszéd tisztaságára is ügyelni. Vági Panni, Lubinsky Lili, Király Ferenc és Hamvay Ferenc kitűnően beszélő színészek.

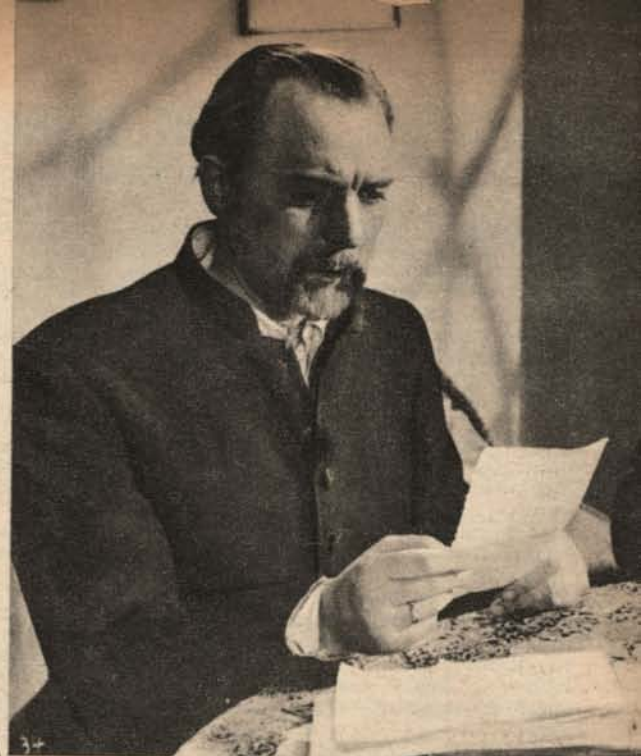
A szerencsésen összeállított műsor — a címnek megfelelően — csupa tréfa, csupa móka. Jóízű székely tréfák, Rév István feldolgozásában, modern, sőt mai kabarétréfákkal váltakoznak. Lagymatag szellemességu kabaréink tanulhatnának a bábszínház műsorától!

Gyenes István

HAUTE COUTURE *megnyílt,*
minden ruhája szenzáció
JÓZSEF ATTILA-UTCA 12

Szörényi Eva

Timár József Madách Imre szerepében

Szörényi Eva és Ladomerszky Margit

Jávor Pál

L I D É R C

A film az életrajzi regénynél is szélesebbkörű nyilvánosság elé viszi a nagy emberek magánéletét. A történeti búság és tapintat kettős követelménye különösen indokolt az »Ember tragédiája«-nak költőjével szemben. A költő emésztő szerelme Erzsi iránt, Madách, az ember szempontjából tragikus esalódás volt, a költőt azonban a világirodalom egyik legnagyobb remekművének megírására inspirálta. A rövidesen bemutatásra kerülő Madách-film, a »Lidérc« forgatókönyvének írója, Peéry Piri és rendezője, Németh Antal sikerrel oldották meg a korpék és az emberi dráma összehangolásának nehéz feladatát.

Három ember: Madách (Timár József), a költő anyja (Poór Lili)

Szörényi Eva és Timár József, a Madách-film főszereplői

és Fráter Erzsé (Szörényi Éva) konfliktusa, a minden sablontól mentes filmdráma lélektani alapja. A szerelem és az alkotás lázában eléggé költő, a szigorú, acélmetszetkeménységű anyja és a lidérces fényben lobogó, örök Éva belső, emberi tragédiája mögött még a szabadságharc heroikus korszaka is csak nagyvonalú freskó, nemes tartózkodással felvázolt történelmi háttér.

A »történelmi levegő« hatását a rendezés nem külsőségekkel éri el, hanem korhű mérséklettel archaizált nyelv, az aprólékosan kidolgozott mozdulatok és a film egységes stílusa együtt fejezi ki a száz év előtti kor különleges etikáját, amely egyáltalán talaja lehetett Madách »emberi tragédiájának«. Mert különben alig értenénk meg, miért kell tragédiához vezetni egy élnivágyó fiatal nő apró könnyelműségeinek. Mint minden tragikum, Madáché is csak saját korának szellemi-erkölcsi légkörében érthető — és ennek a belső szükségszerűségnek érzékeltetése a Madách-film legnagyobb érdeme.

A film 1943-ban készült, de nem az elmúlt sötét rendszernek, hanem a máának. Ezért nem siettették bemutatását.

Egyik szereplője például ezt mondja: »Inkább az oroszoknak adom meg magam, mint a németeknek.« A film egyetlen szereplője sem kompromittálta magát a német-nyilas rendszer alatt. Történelmi érdekessége, hogy egyes jelenetei az ostrom alatt rombadólt Várban játszódnak le.

A részletek méltatására, elsősorban a szereplők játékára a film bemutatása során még visszatérünk.

Gy. I.

GYILKOS SZERELEM

Ahogy a kis Móriska a lélektani drámát elképzeli — ezt az alcímet adhatnánk az Uránia-mozi új amerikai filmjének. A hollywoodi remekírók és rendezők jóvoltából megint egy harmadrendű produkeióban »gyönyörködhattunk«, Crommelynek Csodaszarvasának bágyadt amerikai másában. Nyilván a francia filmek hatása alatt született ez a szörnyű tengerentúli giccs, amely azonban franciás finomságok helyett hamis érzélességgel és bárgyú romantikával mutatja be a nejt féltékenységből barátja karjaiba kergető és saját harakirijét gyilkosságnak feltüntető férfi történetét. »fordulatai« minduntalan adósak maradnak a meglepetéssel, minden előre sejtethető az öngyilkosságtól egészen az elmaradhatatlan happy and-ig. A férfi főszereplő, Robert Montgomery nem paranoiás őrült, hanem jólfejtett hülye benyomását kelti, zsúrfiús külseje azonban kitűnően vág az acéltrósz vezérigazgatói miliójéhez. A nagy sztrájkjelenet a filmíró fejlett szociális érzékéről tanuskodik, különösen az a részlet, ahol a mérnök először leüti a sztrájkoló munkást, majd nyomban megmagyarázza neki, hogy ez csak sport volt és már épül az üzemi stadion, ahol kellő tréninggel megizmosodva visszaadhatja a kölcst. Ingrid Bergmann, a női főszereplő kellemes külsejű, tehetséges színésznő, de egymagában nem sokat tehet a film érdekében.

— vas

TENGERÉSZEK

A Budapestre érkezett orosz háborús filmek közül is kiemelkedik a »Tengerészek« címmel közeljövőben bemutatásra kerülő filmremek, amely fordulatos cselekménye során páratlanul szép felvételekben tárja elénk egy modern tengeri csata lélegzetelállítóan izgalmas pillanatait. A Szovjet haditengerészetének apotheozisa ez a film. Döbbenetes arányokban bontakozik ki a néző előtt a Szovjet diadalmas flottájának minden elsőpró ereje, de ráeszmélünk arra is, hogy a *technikai felkészültség csak akkor jelent igazi és kiegyenlíthetetlen fölényt, ha olyan hősséggel és elszánt bátorsággal párosul, amilyen a Vörös Hadsereg valamennyi Jegyvernemének tisztikarát és legénységét jellemezte az imént lezajlott vérzivatarban.*

A Szovjet haditengerészetének három generációja kél egymással nemes versenyre a szebbnél-szebb tengeri felvételekben bővelkedő filmben, amelynek főszerepeit W. Braun rendezésében W. Oswezimski, N. Dintan S. Stoljarow, A. Maximowa és J. Jegorowa alakítják.

VILÁGHIRADÓ

AMERIKAI, ANGOL ÉS FRANCIA SZÍNHÁZI HIRADÓ

Ma már sokféle külföldi nagyvárosból kaphatunk híreket és ha még nem indult is meg a posta és nem hozhatjuk meg azokat a könyveket, amelyeket oly soká eltiltottak tőlünk, ha nem utazhatunk is egy-egy színházi bemutatóra Párizsba, Londonba, legalább beszámolhatunk arról, aminek odaát tapsolnak az emberek.

Lapozzuk át a kontinens és Amerika művészeti híreit és adjunk egy kis ízelítőt belőlük:

New-Yorkban és a szabad világ csaknem minden nagyvárosában évekig játszották *Ernst Hemingwaynek* »Bűcsü a fegyverektől« című háborús regényéből készült darabját, Ötödik hadoszlop címmel. Hemingway háborús író, de egyben antimilitarista és pacifista író is.

Ugyancsak New-Yorkban játsszák nagy sikerrel, egy fiatal szerző *Temesse Williams* darabját, az »Üvegmenaszériát«. A szerző valódi neve *Thomas Lanier*, de csak művének nagy és komoly sikere után fedte fel kilétét. Ez az első darabja. Az Üvegmenaszéria hősnője egy furcsa, törekeny, nyomorék leány, akit anyja, az egykor ünnepezt szépség, mindenáron boldognak szeretne tudni. Az ábrándozó, mesélő, emlékeiben élő anya a leány bátyját kéri meg, hogy mutasson be testvérének valakit, akit szeretni tudna. A fiút meg is találják, a a szegény kislánynak tetszene is, de a boldog első vacsora folyamán kiderül, hogy a fiú már vőlegény. Az »Üvegmenaszéria« összetörik és a család visszasüllyed régi boldogtalanságába.

Az 1944/45. év színházi szezonjában sok érdekes színes darabot mutattak be a Broadway-n.

Ilyen volt a 300.000 dollárba kerülő »Rhapsody« című revű, amely remek kiállítás és sztárjai ellenére is megbukott. Nagy sikere volt a »Bell for Adano« című háborús drámának, amely olasz faluban játszódik és az egykor szépségéről híres férfitár, *Frederic March* játszotta benne a főszerepet. Egy amerikai tisztről szól, aki meg akarja tanítani a fasizmustól felszabadított olasz kisvárost arra, mi-

Alsó kép: Jelenet a »Tudat alatt« című »freudista« balletből

Hilda Simms, az »Anna Lucasta« című négertárvévő darab főszerepében

»Az üvegmenaszéria« főszereplője Julie Hayden.

lyen az igazi demokrácia.

»Ostoba képzelgés« a címe egy másik darabnak, amely hasonlít a mi *Török Sándorunk* »Különös éjszaka« című, az idén a Belvárosi Színházban játszott drámájához. Egy híres színész, akit a hollywoodi *Tallula Bankhead* alakított, másodszor is férjhez szeretne menni, amikor halott férje megjelenik a színen. A darab álmok sorozata; sok finomság van benne.

Még különösebb az amerikai színdarabtermés egyik leggroteszkebb műve a »Harvey«. Hőse egy nemlétező óriási fehér házinyúl és a tulajdonos életnagyságú portréja, amely ezzel a ritka állattal ábrázolja őt.

Mulatságos operett volt a »Bloomer lány«. Operett és revű egy régi feministáról *Dolly Bloomer*-ről, aki 1860-ban nadrágban jelent meg az utcán és a társaságban óriási botrányt keltett! Az amerikai rendezők szeretik a XIX. századbeli reminiscenciákat és ezáltal is felvonultatták a színpadon mindenféle korhű kosztümökben a legszebb görököket. Fekete bársony krinolin alatt fekete-vörös-csíkos, bokában összekötött selyemnadrágban táncol közöttük *Dolly Bloomer*, aki éppen a krinolin ellen lázad fel.

Régies stílusú az »Emlékszem mamára« című *John van Druten* által színpadra alkalmazott századeleji memoárkönyv. Szerzője *Fanny Forbes*, a darab egy norvégbevándorlócsalád emlékeit jeleníti meg a sanfranciscói honfoglalók között. A darabban két emigráns német színész játssza a főszerepet: *Oscar Homelka* és *Mady Christians*.

Furcsa darab az »Anna Lucasta« című néger dráma, amely egy néger leány szerelmét és megtisztulását példázza; szereplői mind harlemi nőgerek voltak.

Az elmúlt newyorki színi évadnak talán legérdekesebb darabja egy ballet, amely *Freud* tanár elméletein alapszik. Szerzője *Anthony Tudor* pszichológiai témákat dolgoz fel táncoktóményeiben, felhasználva a modern pszichoanalízis minden tudását. A táncjáték címe »Tudat alatt«. Egy neurotikus vallomását tartalmazza, aki orvosának elmondja életét. Oedipus-komplexusa van, anyja iránt érzett különös vonalmát fojtja bele sok más szerelembe. Születése és halála, a témája a különös balletnek, amelynek főszerepét *Hugh Laing* táncolta.

Londonban egyik legérdekesebb műsordarab *Thornton Wilder* »Az utolsó teheletig« című drámája, egy angol »Ember tragédiája«-féle mű, amely az ember küzdelmét, szenvedését és az életért vívott harcát viszi színpadra, a jégkorszaktól és özvönvitztől egészen London bombázásáig. Végső tanulsága, amelyet a darabban szereplő emberpár von le: mindezek ellenére is érdemes élni! Ezt a darabot okvetlenül be kellene mutatni Pesten, — az alap gondolat érdekes hasonlósága és Madáchrá emlékeztető mélysége, szépsége miatt is.

Másik nagy színházi eseménye Londonnak egy új opera bemutatója: *B. Britten* »Peter Grimes« című operája tíz év óta az első operabemutató Londonban. Egy félbolond halászról szól. Mint a szerző mondotta, az egyén és a tömeg harca a kortárs zenébe önteni a »Peter Grimes«-ben. Az opera zenéje modern, jazz is szerepel a zenekarban.

Párisban az irodalom nem annyira a színpadon, mint inkább a könyv és főként az újságpiacon mutatta be legújabb termését. A francia ellenállási front harcos lapja titokban már a német megszállás alatt megjelent. »Les lettres francaises« volt a címe. Az Írók Nemzeti Bizottsága

A természet vastörvényei idő előtt szarkolábakat rajzolnak érzékeny arcára. Brrrr... Használjon éjszakára PARCOL SKIN FOODOT, visszacsempézi üde, vonzó fiatalságát!

ennek a lapnak a szerkesztőségéből került ki később és tagjai ma a legkiválóbb francia írók.

Bizvást leszőgezhetjük, hogy egyelőre Párizsban is több a felújítás, mint az eredeti bemutatató és több az angolszász katonák számára készült mulató, mint a komoly, művészi értékkel bíró színházi produkció. Maga a francia közönség is előnyben részesíti egyelőre a könnyebb fajsúlyú darabokat. Természetes és érthető ez. Az idegen elnyomás keserű ével és a hátszandós vérzivatar súlyos lidércnyomása alól felszabadult nép túlnyomó többsége elsősorban szórakozni és felejtetni kíván Párizsban is. Éppen úgy, mint bárhol a föld kerekén.

Visszont az is természetes, hogy nem télenkednek a komoly művészi programmal működő színházak sem.

A Comédie Française műsorára tűzte François Mauriac új darabját. A „Les Malaimés” című drámát, amely családi bonyodalmakat visz színpadra és azokról szól, akiket rosszul szeretnek. A híres írónak még egy másik darabja is készült a háború utolsó felvonása alatt. Címe *Le noeuil des Vipères* a Viperafészkek című egényének átdolgozása.

Bizonyára érdekesek a háború alatt meghalt Jean Giraudoux hátrahagyott művei is. Kettőről tudunk, mindkettő igen érdekes, mesészerű, misztikus szövevény darab. Az „Odeonban” forradalmi témájú régi darabok vannak műsoron. Így Beaumarchais „Figaro házassága”, amelyhez hetekkel kell előre megváltani a méregdrága jegyeket. A mulatókban Marlene Dietrich és Maurice Chevalier szerepelnek újra s örökké megújuló sikerrel.

Végül egy érdekes orosz bemutatóról számolunk be: New-Yorkban, a Carnegie Hallban volt díszelőadása Solochov „Csendes Don” című regényéből dramatizált operának, amelynek zenéjét Ivan Dzerzinszky komponálta és csupa szláv énekes és dirigens adta elő. Az opera a régi orosz operák stílusában készült, de előadása nagy érdeklődést váltott ki, mert orosz modern operát Amerikában eddig nem hallottak.

A világ színpadain, tehát igen sok érdekes és figyelemreméltó darabot adtak elő, mialatt mi idehaza se láttunk, se hallhattunk a háborútól. Itt az ideje, hogy a magyar közönséggel is megismertessék ezeket az értékes újdonságokat.

Bízunk abban, hogy amint a vérkeringés megindul Európa elgyötört testében, megtörténnek a megfelelő lépések abban az irányban is, hogy ennek a sokat szenvedett földrésznek egymástól hosszú éveken át elszakított nemzeti kicsérélhessék egymás között azokat az eredményeket, amelyeket izoláltságuk ideje alatt értek el a tudomány, az irodalom és a művészet területein.

Máthé Klára

Vasárnap délután
fél 3 órakor

ÜGETŐ

Bécsi Színházi Levél

— Pestről jött... akkor biztosan van jó magyar szalonnája!... — mondja az ismert főrendező s hangjában anynyi kérés, szemében annyi őszinte vágy, hogy szinte magától kinyílik az aktatáskám, amiben a hazai maradékokat őrzöm...

A bécsi Central kávéházban ülök, annyi esztendő után megint és meghatva nézem a vén helyiséget, a régi-módi kerek márványasztalokat, a »Säulensaal«-t... és a sakkszobát... Irodalomtörténeti hely... idejárt Peter Altenberg... itt villogott Ringelnatz monoklija... Roda Roda vörös mellénye... a sarokpályában Werfel folytatott végnélküli vitákat Csokorral... Wassermann néha itt feketézett, hatalmas újságtornyok mögött rejtőzött Höllriegel, Alfréd Polgár vagy Franz Blei és nagyon régen időnként benézett a mindig ünnepélyes Hoffmannsthal... Hol vannak a régiek?... Meghaltak, elmenekültek, még nem tértek vissza, de a jó öreg, füstös Central — ahol a humorista Anton Kuh szerint minden második tavasszal öt percre kinyitották az ablakokat szellőztetés végett — átvészelt mindent és sziklaszilárdan áll.

Nemcsak a Central, az egykor rágyogó Bécs is, bárha rongyosán, megköpva, romokkal spékelve, éhezve és nyomorogva. Az újjáépítés munkája nagyon nehezen, Budapesthez hasonlítva aránytalanul lassan indul, jóformán még sehol semmi — kivéve a művészi életet, elsősorban a színházat. A bécsi színház ébredt fel elsőnek aléltóságából és a hallatlan nehézségekkel küzdő bécsi színészek, írók és rendezők az újjáépítés első hősei.

Bécsben színházi konjunktúra van. Tizenegy színház, kabaré és negyvennégy mozi játszik, rendszerint telt házak előtt, aminek magyarázata — a pesti színházgatók vizsgáztatására mondjuk — nyilván abban rejlik, hogy az osztrák főváros közönsége, színházjegyén kívül valmi kevés mást tud vásárolni a pénzért. A színházi élet irányítói nem keresnek korszerű, új kifejezési formákat, a programszerű iránykeresés itt soha nem volt divatban, a bécsiek ösztönösen játszanak színházat, régi és új darabot, jót és közepeset, válogatás nélkül — de mindig kitűnő előadásban.

A kibombázott Burgtheater a Volksoperben ütötte fel tanyáját és most közadakozásból próbálja kiegészíteni művészeinek az ostrom alatt elpusztult ruhatárát. A színház igazgatója a bécsiek kedvence színésze, Raoul Aslan lett, főrendező Philippe Zischka, a Burg régi kipróbált tagja. Nemrég tartóztatták le a klasszikus ház utolsó náci igazgatóját, Mirko Jellusichot, a „Cromwell” és a „Caesar” szerzőjét, aki Hitler egyik leglelkesebb híve volt... Strindberg, Shakespeare, Molière, Grillparzer, Shaw, Anzengruber és Hauptmann szerepel a műsoron, az új oroszok közül Rachmanov, Petroff és Avercsenko. Magyar vonatkozásban érdekes, hogy őszre tervbe vették „Az ember tragédiája” felújítását a régi főszerzővel... Adám: Paul

Hartmann, Éva: Mária Eis, Lucifer: Herterich. A Burg Studiója, az Akademie Theater rövidesen játszani fogja Molnár Ferenc „Eins-zwei-drei” című kis remekművét, amelyben a tragikusorsú Max Pallenberg élete egyik legnagyobb színpadi alakítását nyújtotta. A magyar szerzők, Molnár, Zilahy, Fodor, Hunyadi és Indig ősszel újra sűrűn szerepelnek majd a Deutsches Volkstheater, a Josefstadt-theater, Akademie Theater és a Kammerspiele műsorán. Békefi „Unentschuldigte Stunde” című vígjátéka volt az első magyar darab, amit a felszabadított Bécsben játszottak.

Az ugyancsak kibombázott Opera együttese jelenleg a Ronacherben játszik. Innen azonban rövidesen átmegy a közben helyrehozott Theater an der Wien épületébe, ahol a „Varázsfuvola”-val kezd, annak emlékére, hogy 150 évvel ezelőtt ugyancsak a Varázsfuvolával nyitotta meg először kapuit a nashmarkt színház. Az Opera új igazgatója különben Salmhofer lett, az ismert dirigens és komponista.

A zenei élet valamivel lassabban áll talpra, bár a híres bécsi filharmonikusok rövidesen újra együtt lesznek. A nagy dirigensek közül egyelőre csak Clemens Kraus él Bécsben, akinek apró politikai kisiklásait, úgylátszik, megbocsátották. Hírek vannak arról, hogy Bécsbe költözik Knappebusch és Weingartner.

A filmgyártás rövidesen megkezdődik. Az első működő filmgyár a „Wiener Film”, vezetője Karl Hartl, az ismert rendező.

Akiknek megbocsátották és akikre haragszanak: lehetne a címe a következő fejezetnek. Bécs legünnepeltebb és kötségtelenül egyik legnagyobb színésznője Paula Wessely és férje, Attila Hörbiger, jó ideig nem léphetnek fel, mert a bécsi közönség nem tudja megbocsátani nekik, hogy már Schuschnigg alatt a leglelkesebb hívei voltak a horogkeresztnek. Ugyanez áll Hilde Krahla, míg Hans Mosernek, a kitűnő komikusnak megbocsátottak, bárha korlátlanul kiszolgált a horogkereszt kultúrpropagandát. Kissé neheztelve gondolt egész Bécs a jelenleg Ischben élő két nagy komponistára, Lehár Ferencre és Richard Straussra, akik mindketten a kelletnél jobban kiszolgálták a nemzeti szocialista rendszert. Sokat vesztettek népszerűségükből. Nyilván ez az oka, hogy egyelőre egyikük sem szándékozik visszatérni Bécsbe. Úgy hírlík különben, hogy Lehár és Strauss ősszel vezényelni fognak a salzburgi ünnepi játékokon. Rendező: Hans Thimig. Salzburg egyébként ma is Bécs művészi dependencia, s a Salzachra néző Kaffé Bazar-ban rengeteg ismert bécsi színházi nagyságot találunk. Köztük Reinhardt özvegyét Helene Thimiget, Leo Slezakot és sok mást. Úgy hírlík, hogy az ünnepi játékokon szerepet vállalt a svájci remete, Albert Bassermann és talán megérkezik akorra Amerikából Bruno Walter is.

Andor Leon

FIATALOK AZ OPERÁBAN

Benkő Sándor.
Erőt eljes, szép, színesen zengő tenorhang. Nagyszerű színjátzó készsége alapján az igazgatóság sokféle szerepkörben szánt neki szép feladatokat.

Patánka Klára.
Gertrudis-alakítását a kritika egyöntetű elismerése fogadta. És a Sába királynőjében igazolta Fillionit, aki Stignanihoz hasonlítva tüneményes mezzóját.

Gábor Magda.
Amikor egyik bár dizőze volt, éreztük, hogy nem odavaló. »Szubrett« szerepkörben behízelgő lírai szopránja, felszabadult színpadi mozgása biztosítja sikerét.

R. Raskó Magda.
Verdi requiemjében tűnt fel fénylő szopránja. Legutóbb Micaela fölmácsolásával bebizonyította, hogy zenei kultúrája minden szerepre alkalmassá teszi.

Laczkó Mária a jövő Turandot-ja és Aidá-ja. Egészleges, szép, nagyvívőerejű orgánumát, mely különösen magas fekvésekben cseng szépen, Gina Cigna-éhoz hasonlítja.

Sik Olga. A Goldmark-teremben rendezett operaelőadásokon figyeltek fel rá. Az Operaház színpadán Azucena szerepében adta jeleit nagyszerű alakító-készségének.

László Magda. Asztaróth nehéz szerepét szánja neki az igazgatóság. Nemes orgánum, kifinomult muzikalitás. Vérbeli színjátzó-készségével pompás megjelenés párosul.

Tiszay Magda. Failoni elsőrendű Verdi-énekesnőnek tartja. Meleg, kellemes tónusú alt-hangja, érett muzikalitása értetődővé is teszi ezt a nagyten értékes dicséretet.

Mátyás Mária. Ritka sötét színezetű drámai koloratúrája dalszínházunk értékes, használható tagjává teszi. Ideális »Éj királynője« lehet ebből a debreceni kislányból.

Vári (Weinstock) Miklós. A »Traviata« Alfrédjának alakításával az élre ugrott. Operaházunk értékes nyeresége, nemzetközi viszonylatban is nagy reményekre jogosít.

Páka Jolán. Udító jelenség. Képzett koloratúrája a »Sevillai borbély« Rosinájá és a »Rigoletto« Gilda szerepében biztosította számára a közönség szeretetét.

Virágos Mihály. »Rigoletto« cím-szerepében érezte meg a közönség nagyráhivatottságát. Nemcsak férfias és mégis lágy baritonja tűnt fel, hanem nagyszerű alakító-készsége is.

Írók és könyvek

Góth Sándor:
Ha Molière naplót írt volna...

Gyanakvó szemmel olvassuk a címet. Csak nem akar valaki Molière-naplót rekonstruálni? Hiszen előre tudjuk: ő nem így írta volna. A cím... hm... a cím egy kissé gicces. Szerencsére a szerző, Góth Sándor ínom ízlésére és választékos franciás műveltségére hallgatott és nem azt írta meg, amit a könyvvásárlók érdeklődését csiklandozni szándékozó cím után várhatna az olvasó. Nagyon ügyes, nagyon hasznos és élvezetes könyvecské ez. A szerző saját szavait idézve, nem volt más célja, »minthogy Molière életéről könnyen áttekinthető, kronológikus sorrendbe szedett korrajzzal szolgáljon.« Ennél mégis jóval több az, amit kapunk. Góth Sándor nagyszerűen ismeri Molière-t és korát. Hiszen az elmúlt évek »szárművelés« alatt lefordította a teljes Molière-t! Ez a megható szeretet és tárgyismeret átmelegíti a példás személytelenséggel megírt könyvet. Rövid és tömör naplódatokhoz fűzött fejezetekben valóban meglevendik Molièrenek és életművének sorsa és a Napkirály udvarához való viszonya. És — milyen öröm —! elmarad a sok sok pletyka, mely a költő szerencsétlen szerelmi élete körül támadt, amiben olyan ügybuzgalommal vájkálnak a Molière-vel foglalkozó írók. Azt hisszük, a legjobbat akkor mondjuk Góth Sándor könyvéről, ha biztatjuk, hogy a tárgy ismeretét fölhasználva, írjon egy nagyobb művet. Szívesen fogadnánk! Sz. L.

ZÜRZÁVAR

például: színműírók és műveik körül

Az elmúlt hét-nyolc hónap színházi életének állandóan visszatérő problémája: hol késik a korszerű, az újhangú színdarab, hol késnek az új darabírók?

Úgy érzem, a sürgelés, a türelmetlen keresés — amennyire hasznos és szükséges, éppannyira hiábavaló — ha számunkra és! Gondoljunk vissza az elmúlt három évtizedre: írónk közül melyik mikor »írhatta ki« magából (ha egyáltalán meg volt benne) mindazt, amit ma korszerűnek, nevelőhatásúnak tarthatnánk? Kosztolányi mondta egyszer egy vidéki előadótornénk cenzúra-kalamitáskai után, hogy: »nem is ott van a baj, hogy cenzúráznak bennünk, hanem hogy mi költők, írók meg sem engedjük szülni azokat a gondolatainkat, amiket a cenzúra amolyan megsemmisítene — elvetéljük, eltemetjük! Így voltak a színműírók is (és elsősorban ők, mert versköltőink mindig együtt lélegzettek a politikával s illegálitásban dolgoztak, ha másképp nem ment!) s talán csak Zilahy Lajos, Darvas József egy-két tapogatózó kísérletére emlékeztetünk vissza, mint szabályterörsítő kivételekre. Tehát: régi, »kísérletek« színműíróink csak a régi »kísérletek« műfajban otthonosak, a friss, szabad levegőn még kapkodó, ziháló a lélegzetvételük, élni nem tudnak vele — új írónk pedig még tollukat, hangjukat próbálgatják, új időknek új dalaira« még várunk kell a színművek terén —! Türelmellenségünk csak olyan ill, mintha pl. a rádió feltalálását sürgettük volna, jóval a feltalálása előtt! A. O.

A „Fényszóráó” levelesládája

Kedves Balázs Béla!

Nagyon szeretek olvasni. Ezt a levelet is mint olvasó írom. Nincs sok pénzem lapokra és hosszas szelektálás után megál-
lapítottam újságban a Szabad Népnél, a Szabadságnál, folyóiratban pedig a Fény-
szóráónál... A lap legutóbbi számában Ön
írt egy kis cikket a fiatalokhoz. Külön-
sen tetszett benne az irányvonal kérdése.
Ha ezt az irányt nem láttam volna a lap-
ban, nem itt kötöttem volna ki. De sze-
retném, ha minden egyes cikk és kép azt
a szellemet sugározná, amiről Ön ír a cik-
keiben. Ez a szellem pedig a társadalom
nevelése a dolgozók társadalma felé. Ez
ugye mindenben megnyilvánulhat. Tehát
a filmkritikában is. Eppen ezért szeretném,
ha az »Egy frakk története« c. film kriti-
káját egy kicsit kiegészítenék. Igaz ugyan,
hogy a film végét giccsnek ítélték, de ezt
inkább művészi szempontból lehetett ér-
teni. A filmet én is láttam és a követke-
zőket láttam még hozzá: a film azért giccs,
mert minden jelenetéből árad az, hogy
egyes embereknek milyen züllött és tetlen
az élete. Amikor a frakk egészen más em-
berek közé esett, az öreg néger prédikátor
hozzátette: ez az első csoda, amit életem-
ben láttam. Ezt a film azonban mellébe-
szélte és kihangsúlyozta, hogy a négerek
kiimádkozták a frakk leesését. Segíts
magdon, az Isten is megsegít! Nem vagyok
vallásos, de ismerem a Bibliát és tudom,
hogy a templomból ki kell űzni a kúfáro-
kat és nem arra várni, míg az Isten egy
hosszú seprével kitarthatja őket. Nagyon
nagy hibája a filmnek, hogy ezt tudato-
san vagy tudatlanul de igen határozottan
elkődösíti. A kritika széthúzhatja a ködöt,
ilyen szempontból is.

Valamikor friss levegőt éreztünk, ha fil-
met, újságot nyugatról kaptunk.

Valami különös történet itten! Keletről
nyugatra fúj a szél! És olyan friss szél,
hogy nyugaton hirtelen langyos lett a le-
vegő!

Egy mozitátogató

Igen tisztelt Szerkesztő urak!

Ne tartsák tolakodásnak, hogy taná-
csot adok Önöknek, de amit meg aka-
rok írni, az nemcsak az én véle-
nyem, hanem egy egész társaságé. Mi,
fiatal munkások és munkásnők va-
gyunk és nagyon szeretjük a színhá-
zat. Pénzünk nincsen arra, hogy meg-
nézzünk minden darabot, de legalább
tudni akarjuk, hogy mit játszanak a
színházakban és hogyan, ezért bará-
taimmal már hosszú idő óta közösen
meg szoktunk venni egy színházi új-
ságot. Amióta a Fényszóráó megjelenik,
azóta minden héten elolvassuk és na-
gyon örültünk annak, hogy végre va-
lahára olyanok látszott egy lap, ame-
lyiknek talán hihetünk, amelyikből ta-
lán megtudhatjuk az igazságot, mert
bizony azelőtt mindig bosszankodtunk,
hogy csupa reklámokkal traktálnak
minket és sohasem tudtuk kitalálni,
hogy mit higgyünk el és mit nem.
Öszintén megvallva, kicsit gyanakod-
tunk azért a Fényszóráóra is, mert már
igen megszoktuk, hogy ez így van a
színházi újságoknál. Az utolsó szá-
mban aztán láttuk, hogy Önöktől nem
kell félni, hogy nem akarnak félre-
vezetni minket. És én most azért írok,
hogy megmutassam, hogy szívünkön

viseljük az Önök lapjának a sorsát.
Figyelmeztetni akarjuk arra, hogy azt
a cikket, amiben megírják, hogy nem
közölnek többé fizetett fényképeket,
tessék belül tenni a lapba, mert azon
a helyen, ahol most nyomtatták, sok
újság csak hirdetés szokott reklámoz-
ni és az ember szeme megszokta, hogy
nem veszi figyelembe. Többen jártunk
így vele. Pedig kár volna, ha ezt nem
olvasná el mindenki. Biztosan sokan
vannak a mai demokratikus Magyar-
országon, akik újságjuktól elvárják a
»tisztá utat«. Hadd örüljenek azok is,
mint ahogyan mi örültünk. Az ilye-

A Közönség beleszó

Már 1938-ban is játszották Budapesten a „Fehér Kór”-t

A Fényszóráó legutóbbi száma megírta, hogy
a Szabad Színház Ócepek világhírű darabjának,
a Fehér Kór-nak a bemutatására készül. Nem
érdektelen talán, ha elmondjuk, hogy Buda-
pesten már bemutatták ezt a drámát. Csak nem
a színházakban, nem a nagyközönség számára és
főleg nem legálisan.

Baloldali színészekből és munkásokból verő-
dött össze az a lelkes kis társaság, amely Szoci-
alista Színészesoport néven tartott illegális elő-
adásokat a pártszervezetek, szakszervezetek,
munkásotthonok helyiségeiben a munkásság
számára. Sokszor bizony még egy dobogó sem
állt rendelkezésre, de a terem mindig tömve volt
és az előadás mindig így kezdődött: »Kérjük az
elvtársakat, óvakodjanak a túlhangos tetszésnyil-
vántástól, mert kihallatszik.»

A műsor eleinte szavaltatokból, scenirozott
versekből, jelenetekből állott. Gábor Andor két
szatírája mellett Fritsz Wolf Ciankálójának egy
drámai részlete és Hágy Gyula Negyven watt
című egyfelvonásosa volt a csoport legismertebb
műsorszáma. Később, amikor egyre jobban
összszerveződött az együttes, nagyobb fel-
adatokat megoldására is vállalkozott. Színrehozta
a Fehér Kört. Természetesen nem a teljes szö-
veggel, hanem felére rövidítve. Szükségtelen
mondani, hogy a rövidítések nem a mondanivalók
tompítását célozták, hanem egyszerűen technikai
okokból történtek.

A bemutató a Peterdy-utcai Sütőmunkások
Szakszervezetének színpadán zajlott le és a
nézők kérdőíveken teítették meg észrevételeiket.
A MÉMOSZ színházában a baloldali mozgalom
legkeményebb harcosai előtt többször is elő-
adták a Ócepek művet, de elkerült Rákospala-
tára és Kispestre is. Körülbelül fél évig játszo-
ták a darabot. Kézikocsi vándoroltak az egy-
szerű díszletek munkásotthonról munkásotthon-
ra, megkoptak, elrongyolódtak, de a szereplők
ajkáról változatlanul meggyőzően hangzottak az
író mondanivalói és a közönség tapsa, amely
minden figyelmeztetés dacára is elementáris erő-
vel zúgott fel az egyes jelenetek után, arról ta-
nuskodott, hogy megértik a darab tendenciáját.

A rendező Vörös Jenő, Bárdos Arthur tanít-
ványa, nincs már az élők sorában. A faszista bar-
barizmus áldozata lett. Vajjon akkor, amikor
elhozta hozzánk a Fehér Kört és vállalta rendezé-
sét, gondolt-e arra, hogy őt is felfalja majd az
a vérszomjas fenevad, akiről Ócepek műve fő-
hősét mintázták?

A szereplők élnek és bizonyára ott lesz mind
a Szabad Színház bemutatóján. Eljönnek majd
a sütők, az építők, a mintakészítők, a vasasok,
a rákospalotaiak, a kispesztiek és a többi melő-

Melltartó?

csak

nek nem fogják magukra hagyni Önö-
ket. Remélem, hogy pénzük is több van
talán, mint miénkünk, mert bizony, mi
hatan rakjuk össze az árát és aztán
még kézzől-kézre is adjuk az újságot,
belőlünk nem nagyon fognak meggaz-
dagodni. De ha mások is így csinálják
majd, akkor sok kicsi sokra megy. Nem
igaz?

Tisztelettel és ragaszkodással

DOBAI ETEL

bördíszműves

sok, régi ismerősként üdvözltek majd a Fehér Kört
és a régi közönség szeme összevillan a régi szerep-
lőkkel, büszkén, megelégedetten, mert az a harc,
amit együtt kezdtek, éreli már a gyümölcsét.
Roxi

Don Quijote-szerep — Major Tamásnak

Ez csak eléggé csábító! Remélem,
kap rajta a Nemzeti Színház ambiciózus
igazgatója. Mintha csak a testére
szabták volna! Ha kérde, hol a darab,
amelyben eljátszhatja a büsképű lova-
got, megmondom.

Nyúljon bele színházának kéziratár-
rába és keresse elő Lengyel Menyhért
»Sancho Pansa királysága« című szín-
játékát. Ott porosodik 1918 óta. A Ká-
rolyi-forradalom idejében mutatták be.

Emlékezetem szerint kitűnő darab.
Okos ember írta, vérbeli színpadi író,
aki szószerűnek tudta használni a színpa-
dot, hogy onnét meggyőzően művészi
hanghordozással, az emberség és
haladás eszméinek életszerű megvilá-
gításával világnézetet hirdessen.

Számomra már csak azért is felejt-
hetetlen a huszonnyolc év előtti bemu-
tató, mert ebben a darabban láttam
először játszani Sugár Károlyt. Ha jól
tudom, ez volt a kiugrása, talán első
szereplése ennek a korán elpusztult,
szeniális jellemű színésznek. Csodálato-
san érdekes, megrendítően tragikomik-
us Don Quijote volt. Aligha tévedek:
a darab címszerepét Rózsahegy Kál-
mán alakította. Jobb Sancho Pansát
el sem tudok képzelni.

Egy régi színházlátogató

FÉNYSZÓRÓ

MŰVÉSZETI HETILAP

Főszerkesztő: BALÁZS BÉLA
Felelős szerkesztő: SZEGI PÁL
Felelős kiadó: GYÖNGY PÁL

KIADJA A MAGYAR FILMIPARI R. T.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, IV., SZÉP-UTCA 3

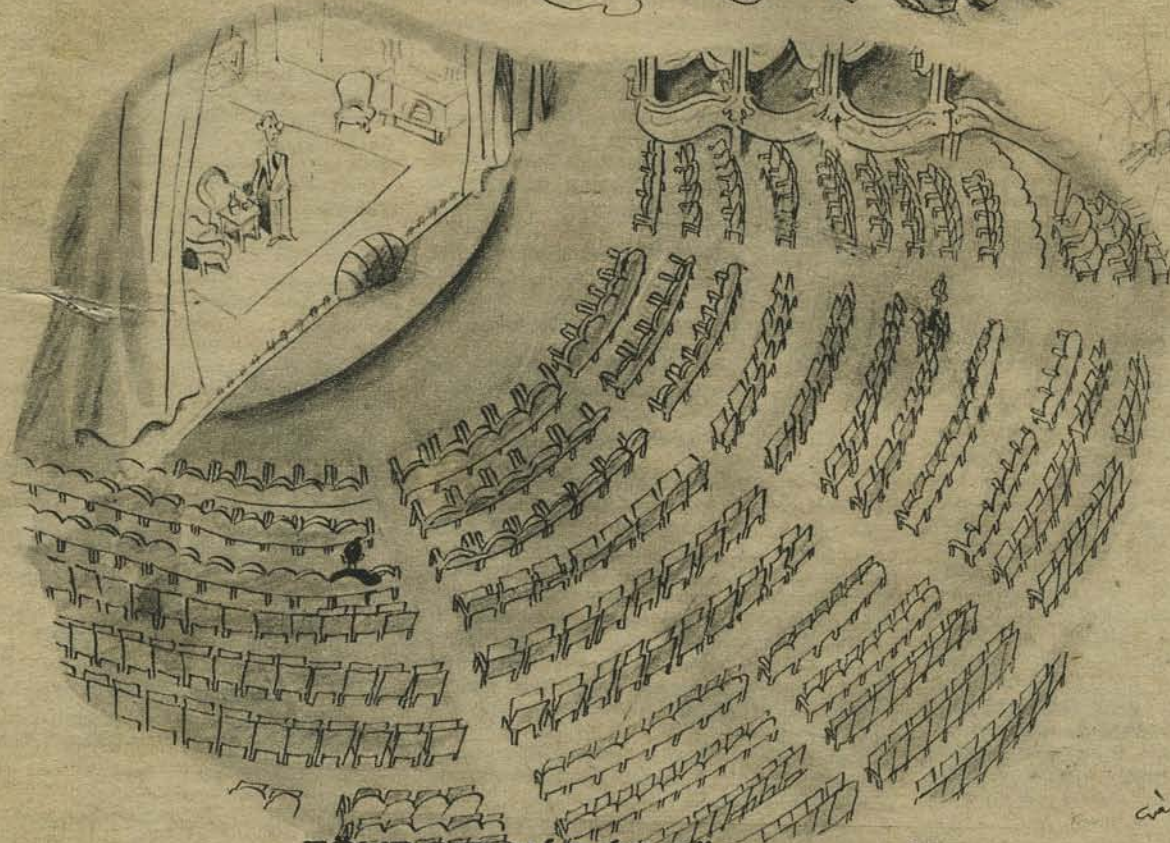
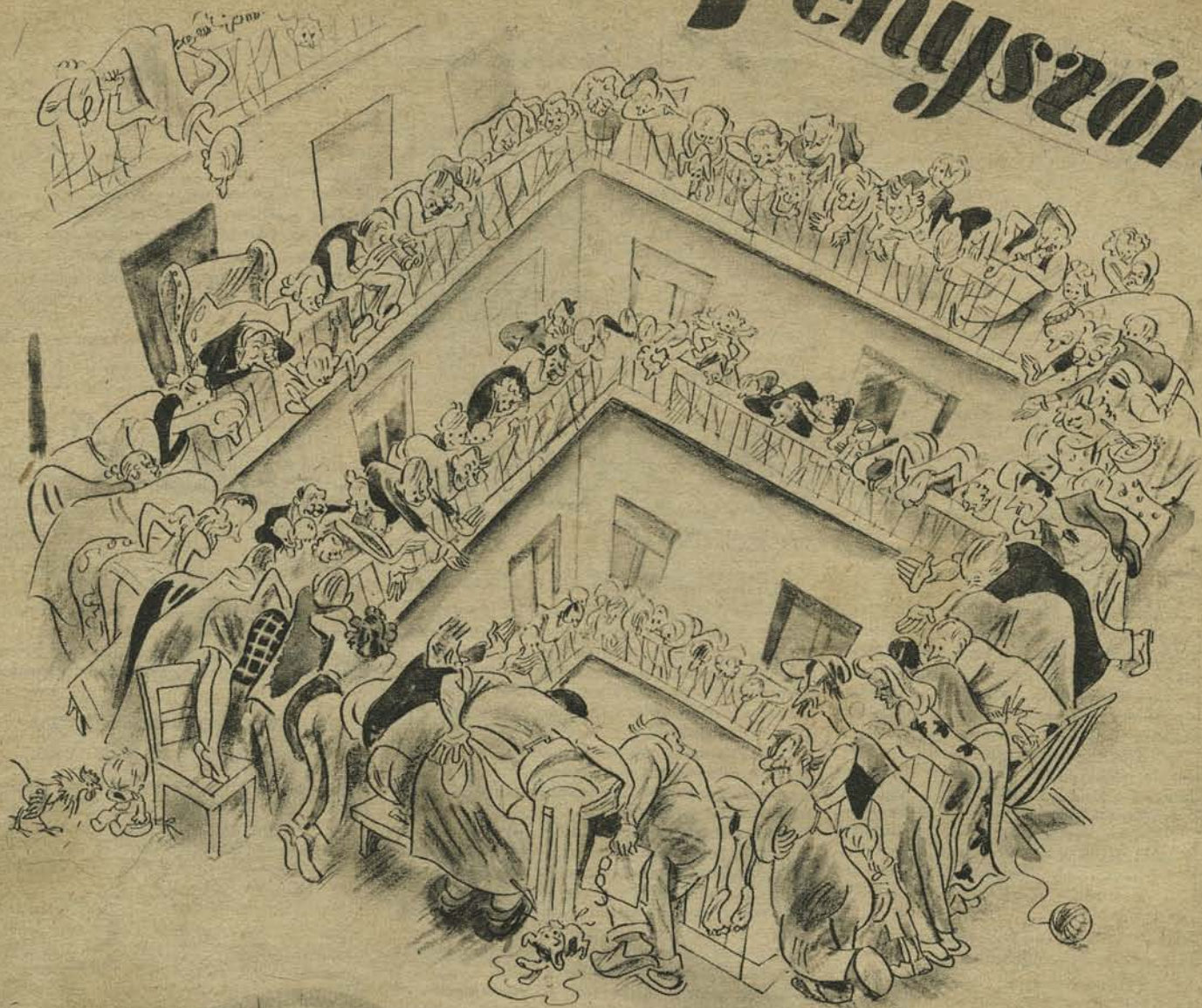
Kéziratokat nem örzünk meg és nem
adunk vissza

Csak válaszólyeggel ellátott levelekre
válaszol a szerkesztőség

453348 — Athenaeum Rt. mélynyomása
Felelős: TALABÉR FERENC

HYPO NÉLKÜL NINCS NAGYMOSÁS!
FEHÉRÍT, SZAPPANT, TÚZELŐT TAKARÍT

Fényszóra

TOMB-SZINHÁZ ÉS TÖNK-SZINHÁZ

(GÁSPÁR ANTAL RAJZA)

árva